

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Jezuité a jejich významné osobnosti působící v Kutné Hoře
v letech 1626-1773

Bakalářská práce

Autor:	Ing. Ladislav Vokoun
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Náboženská výchova
Vedoucí práce:	ThLic. Petr František Burda, Th. D.
Oponent práce:	PhDr. Radek Martínek, Ph. D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Ladislav Vokoun

Studium: P16K0240

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Název bakalářské práce: Jezuité a jejich významné osobnosti působící v Kutné Hoře v letech 1626-1773

Název bakalářské práce AJ: The Jesuit Order and its significant personalities active in Kutna Hora in the years 1626-1773

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá působením jezuitů v Kutné Hoře v době baroka a zachycuje vliv významných osobností řádu na kulturní a duchovní život Kutné Hory v letech 1626-1773. Mezi významné osobnosti regionu patřili zejména Jan Kořínek, Bedřich Bridel, Ignác Viktorin Raab, František Baugut. Metody zpracování: chronologická metoda, analýza pramenů

KRATOCHVÍL, Antonín. Oheň baroka, Praha: Cesta,1990,s. 265 KALISTA, Zdeněk. Tvář baroka, Praha: Vyšehrad,2013(2.vydání),s. 216 VAŠICA, Josef. České literární baroko, Praha: Atlantis,1995,s. 324 KALISTA, Zdeněk. České baroko, Praha: ELK,1941,s. 118 O.MALLEY, John. Jezuité-historie řádu, Praha: Pragma,2015, s. 289 Archivní materiály, SOA a Arciděkanství Kutná Hora

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Oponent: PhDr. Radek Martinek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.10.2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17. 6. 2019

Anotace:

VOKOUN, Ladislav. *Jezuité a jejich významné osobnosti působící v Kutné Hoře v letech 1626-1773*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 56 s. Bakalářská práce.

Práce se zabývá působením jezuitů v Kutné Hoře v době baroka a zachycuje vliv těchto významných osobností řádu na kulturní a duchovní život Kutné Hory v letech 1626-1773. Mezi tyto významné osobnosti patřili zejména Jan Kořínek, Bedřich Bridel, Ignác Viktorin Raab, František Baugut.

Klíčová slova: Tovaryšstvo Ježíšovo, umění, duchovní život, spiritualita.

Annotation

VOKOUN, Ladislav. *The Jesuit Order and its significant personalities active in Kutná Hora in the years 1626-1773*, Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019, 56 s. pp. Bachelor Degree Thesis

This thesis focuses on operation of Jesuits in Kutná Hora in the Baroque era and it describes the impact of these important characters on cultural and spiritual life of Kutná Hora in the years 1626-1773. The significant characters includes Jan Kořínek, Bedřich Bridel, Ignác Viktorin Raab, František Baugut in particular.

Keywords: Society of Jesus, art, spiritual life, spirituality.

Obsah

1 Úvod.....	7
2 Založení řádu Tovaryšstva Ježíšova, jeho vliv a spiritualita.....	8
2.1 Seznámení se s postavou zakladatele řádu Ignácem z Loyoly	8
2.2 Jezuitské učení a jeho filosofie, jezuitská spiritualita.....	11
2.3 Historické okolnosti příchodu jezuitů do Kutné Hory v r. 1626	19
2.4 Působení jezuitského řádu v Kutné Hoře v období 1626-1773	21
2.5 Misijní činnost jezuitského řádu v regionu i zahraničí.....	23
2.6 Působení jezuitů v době dokončení koleje po roce 1667 v Kutné Hoře.....	25
2.7 Jezuité a jejich postoj k výchově a vzdělání.....	28
3 Významní představitelé jezuitského řádu v Kutné Hoře.....	29
3.1 Jan Kořínek (1626, Čáslav – 1680, Praha)	29
3.2 Bedřich Bridel (Bridelius) (1618, Vys. Mýto – 1680, Kutná Hora).....	34
3.3 Ignác Viktorin Raab (1715, Nechanice – 1787, Velehrad)	36
3.4 František Baugut (1668, Stráž pod Ralskem – 1726, Jihlava).....	38
3.5 P. Jan Scribonius (1622, Plzeň – 1698, Kutná Hora)	41
3.6 Jiří Ridel SJ (Bruntál 1639 – Praha 1680)	41
3.7 Karel Kolčava (Praha1656 – Kutná Hora 1717)	42
3.8 Jezuité a jejich vztah k literatuře, divadlu a hudbě.....	43
3.9 Jezuité a jejich vztah k architektuře a stavitelskému umění.....	48
4 Závěr	50
Seznam použité literatury:	55

1 Úvod

V této práci bych chtěl na významných osobnostech jezuitského řádu ukázat jejich vztah a přístup k veškerému obyvatelstvu tohoto města. Řád přišel do Kutné Hory v době pobělohorské a působil ve městě do doby zrušení řádu v roce 1773. Ač byli jezuité a s nimi spojené důsledné protireformační změny náboženství horlivými zastánci obnovy katolictví, jejich přístup a chování k obyvatelům města Kutné Hory byly velmi vstřícné a umírněné. Výchovný vliv, rozvoj vzdělanosti a konkrétní spolupráce s městem v oblastech vzdělání, kultury a umění přinášela trvale svoje plody. Jezuité se orientovali na široké vrstvy obyvatelstva a jejich působení na výchovu a vzdělanost např. formou konání četných slavností, uctívání svatých a slavení významných katolických svátků se staly součástí životního stylu města. Jejich náboženský vliv a hospodářské aktivity byly spjaty s prvním oživením hospodářství od konce padesátých let 17. století. Nová generace lidí narozených po roce 1620 nebyla zatížena náboženskými zápasy jejich otců, protože tyto boje byly již minulostí. Klidnější mírový vývoj přál rozvoji řemesel a obchodu a začaly první nesmělé pokusy znovu oživit dolování stříbra.

V Kutné Hoře a okolí byli jezuité známí svou příkladnou misijní a pastorační činností, velmi kvalitním školstvím a úrovní svých pedagogů. Svoje lidské kvality pak plně ukázali a rozvinuli při morových epidemiích, které na Kutnou Horu a okolí dolehly v tomto čase opakovaně v letech 1679-1680 a poté v roce 1711-1715.

Po úvodu bych chtěl na činnosti zakladatelů Tovaryšstva Ježíšova ukázat zásadní myšlenky a ideje, které jim byly vlastní a s kterými šli do boje za „spásu duší“. Poté se zaměřím na hlavního představitele řádu Tovaryšstva Ježíšova a na hlavní představitele jezuitského řádu v Kutné Hoře, kteří zde působili od příchodu až do zrušení řádu v roce 1773. Zajímát se budu o to, zda i v Kutné Hoře byl jezuitský řád veden pouhou snahou posílit vliv katolicismu, a zda to byla jen otázka víry a náboženství, která je motivovala pro duchovní a veřejnou práci, či pro ně byla důležitá i věc veřejná a láska k bližnímu. Jezuité uplatňovali své ideály víry a učení různými činnostmi a praxí a i různou intenzitou. Pro zahájení jejich činnosti na určeném místě bylo rozhodující založení sídla řádu, tedy založení jezuitských kolejí se zázemím a potřebným vybavením.

Řád přišel do města v době, kdy bylo zadlužené, jeho výrobní sféra byla rozvrácená válkou a představitelé nekatolických církví, městské a horní správy, učitelé škol a další významní zadavatelé a objednatelé uměleckých děl byli nuceni k odchodu z města, příp.

aspoň ze svých vlivných pozic. Zdálo by se, jako by jezuité měli volné pole působnosti k tomu, aby se stali v této době hlavní kulturní a vzdělávací silou ve městě. Umístěním jezuitské koleje v blízkosti svatobarborského chrámu se jakoby „zmocnili“ tohoto symbolu města a propojili město s tímto klíčovým místem, ze kterého mohli vizuálně „ovládnout“ celé město a přispět k jeho proměně z města doby renesance do města baroka.

Zajímat se budu ve své práci také o to, zda si jezuité záměrně vybírali nejvíce česká města s protestanským vlivem, či měli zájem o každé významné město Čech a Moravy, a jak se zapojili do obnovy katolické víry v těchto městech. Stěžejním zájmem mé práce však bude působení jezuitského řádu v Kutné Hoře na poli misijním, pastoračním a pedagogickém. Byla to soustavná a cílevědomá práce členů řádu, která byla nejvíce znatelná a přetvářela podobu měst, kde se jezuité usídlili. Dalším mým úkolem, který bych chtěl rozvinout a posoudit, bude zmapovat, zda tato misijní, literární, umělecká a pedagogická činnost jezuitů byla ku prospěchu těch, na které byla cílena, tedy na obyvatelstvo královského města a jeho okolí. Jezuité působili nejen ve městě, ale vydávali se v početných skupinách na misie do okolních měst a vesnic regionu. Jejich vliv v oblasti byl velmi rozsáhlý. Z Kutné Hory odcházeli do okolí a jejich misijní činnost pokrývala celé jihovýchodní území Čech. Území vlivu bylo ohraničeno městy Nymburk na západě a Žamberk na východě, dále pak na jihu působili až v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě a v Chotěboři.

2 Založení řádu Tovaryšstva Ježíšova, jeho vliv a spiritualita

2.1 Seznámení se s postavou zakladatele řádu Ignácem z Loyoly

John W. O'Malley uvádí, že v roce 1528 přijel do Paříže zbožný šlechtic jménem Iñigo de Loyola a ve svých 37 letech se nechal zapsat na místní univerzitu. Spolu se svými dvěma mladšími přáteli, Petrem Faberem a Františkem Xaverským zahájili plnění svých vizí. Říkali si „*přátelé v Pánu*“ a vydali se na společnou pouť v roce 1534 do Svaté země. Zahájili svou první misii, aby mohli pracovat, jak si slíbili „*pro blaho duší*“. V knize autor dále popisuje, jak tito přátelé složili slib čistoty a celibátu a ještě v té době netušili, že učinili první krok, který šest let nato vedl k založení Tovaryšstva Ježíšova, latinsky *Societas Iesu*.¹

¹ Srov. O'MALLEY John W., *Jezuité – Historie řádu Ignác z Loyoly do současnosti*, Pragma, 2015, s. 10.

Založením řádu Tovaryšstva Ježíšova v 16. století vznikl jeden z mnoha náboženských řádů, který v této době uchvátil zbylé části světa svou rychlostí, s jakou se od počátku rozvíjel a získával značný vliv ve společnosti. Počátek jejich působení se zdál být stejný jako u jiných řádů, např. žebravých dominikánů či františkánů. Jejich počáteční působení bylo provázeno především kázáním, zpovědí a přijímáním eucharistie. Kromě těchto činností byl řád zasvěcen i třem řeholním slibům, a to chudobě, čistotě a poslušnosti. Byl tu však ještě jeden „speciální“ slib řádu, který chtěl zakladatel se svými bratry dodržet a rozvíjet. Tímto slibem byla výrazná misijní činnost. Misijním cílem uvedeným v zakládací formuli, se kterým se původně baskický šlechtic presentoval s úmyslem být stále k dispozici a nastoupit misijní službu „*kdekoliv na světě a kamkoliv, kde to bude potřeba*“. Založil řád s výrazným misijním vlivem, který se dostal svým působením a vlivem snad nejdál do světa, kam to jen tehdy bylo možné. Řád působil v Brazílii, střední Americe, Indii, Japonsku, Číně, Indočíně, na Filipínách.

Díky španělským tomistickým teologům se podařilo prosadit uznání lidské důstojnosti *Indios* (původní obyvatelé kolonií) a položit tak teologický a filosofický základ pro další boj za jejich práva a lepší postavení ve společnosti. Uznání toho, že *Indios* mají také nesmrtelnou duši, znamenalo nutnost a morální povinnost evropské církve zajistit tisíce misionářů, kteří by byli schopni si osvojit jazyky domorodců a skrze evangelizaci zachránit milióny nesmrtelných duší pro život věčný.²

Ignác se svými bratry usilovně pracoval „*pro blaho duší*“³ a tak nejprve sepsal strukturu a závazná pravidla řádu, dílo zvané *Konstituce*. Rozpracoval i dílo nazvané *Duchovní cvičení*, kde rozvinul vše, co bylo člověku dáno do vínku a darem od Boha. Na této knize pracoval celý svůj život. Nabádal bratry používat jednoduché učení víry, komunikovat, vyučovat v umění a kultuře, jednat a rozmlouvat s lidmi otevřeně a umět dobře používat svěřené prostředky. Toto dílo s jednoduchým názvem *Duchovní cvičení* bylo roku 1548 vydáno a schváleno papežem Pavlem III. Zakladatelé řádu v čele s Ignácem byli velmi vzdělaní. Přesto, že byli různých národností, všichni se mohli „chlubit“ prestižními diplomy z university v Paříži, kde se jako přátelé sešli a začali svou cestu a duchovní službu pro Pána.

Ignác z Loyoly byl mužským protějškem známé Terezie z Avily, mysteriózní řeholnice, které „nestačila“ jen pouhá osobní modlitba vysílaná k Bohu. Nechtěla ho jen

² Petráček, Tomáš, *Církev, společnost a změna v novověkých dějinách*, Ostrava 2013, s. 27-28.

³ O'MALLEY John W., *Jezuité – Historie řádu Ignác z Loyoly do současnosti*, Pragma, 2015, s. 9.

poznávat prostřednictvím smyslů a vnímání, ale chtěla úplně přímo splynout s ním, podrobit se mu beze zbytku svou tělesností a skrze ni dojít Božího plného a podstatného poznání.⁴

Zdeněk Kalista v knize *Tvář baroka* zmiňuje o postavě Ignáce z Loyoly to, že on sám také přiznává ve svých několika spisech, že v modlitbě viděl Boha přímo. Postihl a popsal jej jako „*veliké světlo*“. Dovedl se se svými smysly vzepnout až k nadsmyslovému vidění. I svatý Ignác měl chvíle, kdy by se nejraději odpotácel z vezdejšího světa a upadl by také do extáze.⁵

Spiritualita, kterou Ignác rozvinul a uplatňoval, spočívala v něčem odlišném než v přísném režimu, doplněném o askezi a tvrdé pokání. Do této doby řádoví bohabojní „trestali“ své tělo a věřili, že čím více budou tělo trestat za svou hříšnou podobu, tím více se rozvine a přiblíží jejich duše směrem k Bohu. Sv. Ignác ukázal zcela jiný a více lidský přístup. Zdůrazňoval osobní rozhovor, sdílení zkušeností, chválu pokoře, rozvinutí dober a účinky ctností. Hledal vhodné prostředky k zajištění životního zdraví a tělesných sil pro vytrvání ve službě Bohu. Tyto pohledy a přístupy k životu vyžadoval i po ostatních bratřích. Jde o významný obrat v novodobé katolické spiritualitě.

V knize o jezuitěch a jejich historii Johna W. O'Malleye uvádí, že jezuité vynikali v umění rozmlouvat s lidmi, vidět krásu v umění, kultuře a uznávat vkus doby. Tento zájem o vše umělecky a kulturně krásné dokázalo připoutat k jezuitskému řádu kulturní velikány té doby. Šlo o umělce, literáty, filosofy, sochaře a další představitele výtvarného umění a literatury, které si jezuité získali svým zájmem o kulturu a umění. Někteří autoři, např. Charpentier, Lope de Vega, Pedro Calderon, Molière, byli i přímými účastníky, když si osobně osvojovali výuku na jezuitských kolejích ve světě v rámci uvádění představení ve školních jezuitských divadlech. Již od začátku působení řádu dokázali jezuité i poutem přátelství získat na svou stranu takové osobnosti jako byli Michelangelo, Rubens a další. Úsilím jezuitů bylo sladit křesťanství s tím nejlepším ze světské kultury a umění a vzít tyto hodnoty a díla do služeb katolické víry.⁶

Jezuité pochopili, že trvalé působení na jednom místě přináší své plody a výsledky a tak se vrhli do výstavby kolejí. Záhy díky pastorači zjistili, že se jim velmi daří navazovat kontakt s místním obyvatelstvem, s mladými lidmi a rodiči malých dětí. Ti sice

⁴ O'MALLEY John W., *Jezuité – Historie řádu Ignác z Loyoly do současnosti*, Pragma, 2015, s. 17.

⁵ Srov. KALISTA Zdeněk, *Tvář baroka*, Vyšehrad, 2014, s. 36-37.

⁶ O'MALLEY John W., *Jezuité – Historie řádu Ignác z Loyoly do současnosti*, Pragma, 2015, s. 22.

do kostelů často nechodili a neměli v úmyslu dávat děti do těchto vybraných škol, ale měli zájem o dění kolem těchto kolejí. Požadovali např. radu jak přistupovat k výuce dítěte, zajímali se o aktivity koleje mimo školní docházku. Úloha kolejí a výchova v nich byla však prestižní záležitostí, kde byla vychovávána vysoce vzdělaná mladá generace. Za krátkou dobu vznikla jižně pod Alpami celá řada kolejí s novými pedagogickými metodami a z nich vycházeli skvělí vyučující i skvělí žáci. Určujícím předmětem na koleji byla humanistická filozofie, oživená mysliteli řecké a římské antiky, jako byli např. Homér, Vergilius, Ciceron. Jezuité chtěli, aby studenti zvládali hlavně řeckou filosofii, z jazyků pak latinu a řečtinu a vědy humanitního směru, jako literaturu, rétoriku a humanismus. Středem jezuitské výuky a veškerého snažení učitele zde byla osoba samotného žáka.

Nově vznikají komplexy kolejí s dalšími správními a hospodářskými budovami, jako byly vědecké sály, kostely nebo příbytky pro jezuitu. Budovy jako celek byly zdaleka největšími stavbami ve městech a byly výraznými dominantami při pohledu na tato města. Dalším aspektem, který zvyšoval zájem o jezuitské školství a vzdělávání, bylo to, že výuka na středních školách byla bezplatná. Proto museli být jezuité neustále aktivní v kontaktu s občany a představiteli měst. Velmi často oslovovali svoje sympatizanty - dárce a mecenáše řádu. Tento ekonomický aspekt hospodaření nutil jezuitu stále shánět finanční zdroje na provoz a na údržbu. Proto se naučili podílet se na hospodaření obcí a jim svěřených statků, zakládali nadace, oslovovali donátory a jinak obstarávali potřebné finance pro udržení provozu těchto středních škol.

2.2 Jezuitské učení a jeho filosofie, jezuitská spiritualita

Pro snadnější pochopení filozofie tohoto řádu, života jejich představitelů a jeho základní učení řádu Tovaryšstva Ježíšova lze použít dílo a učení zakladatele řádu sv. Ignáce z Loyoly. Ignác mnoho obsáhlých děl nenapsal, ale jeho stěžejními díly byla tato duchovní díla: *Duchovní cvičení (čtyřtýdenní meditace o Ježíšově životě)*, *Konstituce (řehole – soubor směrnic řádu)* a *Vlastní životopis*, který obsahuje přebohatou korespondenci a zprávy jeho nejbližších spolupracovníků a oddaných zpravodajů. V Malých církevních dějinách o něm napsal A. Franzen: „Byl jedním z největších mystiků, jeho mystika však byla bez jakéhokoliv subjektivního blouznění. Byla nazvána mystikou služby, byla to střízlivá oddanost Kristu jako Pánu“.⁷

⁷ FRANZEN, August, *Malé církevní dějiny*, Praha nakl. ZVON, 1992, s. 228

Po celé období 16. a 17. století, kdy se jezuité rozhodli plnit svoje misijní poslání, jim byla doba velmi nakloněna. Otevření „nového“ světa (jihovýchodní Asie, severní a jižní Amerika, Japonsko, Indočína) mimo Evropu, vynález převratného knihtisku a vznik nové novodobé evropské společnosti, to byly příležitosti, kterých se jezuité chopili a dokázali plně využít pro svoji službu Bohu. Společnost díky řadě technických inovací kladla důraz hlavně na vzdělání, výchovu a formaci. Ve městech se odehrával hlavní politický život a vytvářelo se zde kulturní a vědecké centrum zbožnosti a humanismu. Tak příznivé, ale i nebezpečné období jezuité dotvářeli svým misijním působením.⁸

V knize P. Dhotela o spiritualitě sv. Ignáce se píše, že při psaní svého díla *Duchovní cvičení* využíval Ignác osobní zkušenosti ze svých studijních a misijních cest a pedagogické praxe. Naopak u *Konstituce* využívá zkušeností svých společníků, kteří působili v misijním terénu a jejich získané znalosti a praxi integroval do této knihy. Jeho rady na dálku, které psal svým bratřím, se podobaly všeobecným pokynům a byly apelem na vlastní iniciativu a přizpůsobení se pravidlům a situaci na místě, kde bratři působili. Detaily přístupu a situace na základě zkušeností pak museli řešit sami, a tak jak byli vedeni Duchem svatým. Při psaní *Konstituce* pak v závěru Ignác uzavíral své principy a rady účinnou a opakovanou větou, „*rozhodněte se podle okolností času, místa a osob*“.⁹

V poznání ducha ignaciánského příběhu nejde o žádnou lekci skepticismu, ale o poznání, že každá spiritualita se v čase vyvíjí, protože i lidstvo a společnosti se vyvíjí. Spiritualita podle Ignáce není duchovním pojednáním, ani jeho stěžejní dílo není pojednáním. Jeho duch, který v něm žil naplno, se postupně pozvedl integrací osobních a kolektivních zkušeností po dobu prvních 15 let misijního života a velmi se sžíval s kulturou a tradicí lidí v místě nového misijního působení.

„*Nemůžeme zapomínat na to, že naše církev je bojující. Je Kristovou armádou, vojskem živého Boha, vojskem velikého Krále*“.¹⁰ Ignác byl šlechtic a v mládí vychovávaný jako vzorný rytíř. Byl veden k rytířskosti všude a tuto úlohu a pozici poté převedl po obrácení do služeb Pánu. Jeho pohled na církev říká, že se církev nemá přizpůsobovat světu, ale má odpovídat na potřeby a výzvy času. Každá spiritualita se má snažit odpovídat na duchovní potřeby a povolání lidí té které konkrétní doby.

⁸ Srov. PETRÁČEK Tomáš, *Církev, společnost a změna v novověkých dějinách*, Ostrava 2013, s. 28-29.

⁹ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha Trnava, 2004, s. 11.

¹⁰ De LUBAC Henri, *Meditace o církvi*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2010, s. 86.

Cílem Duchovních cvičení je dle Ignáce z Loyoly tento postup: „*Hledat a nacházet Boží vůli v uspořádání vlastního života. Člověk je stvořený, aby chválil Boha, našeho Pána, vzdával mu úctu a sloužil mu a takovýmto způsobem si spasil duši*“.¹¹

Touha je právě to slovo, kterým Ignác začal svoje vyprávění, aby ukázal, jak ho Pán vedl a on měl „*velkou a marnivou touhu získat si čest*“¹². Ignác byl člověk touhy. A nejen on, každý člověk je veden touhou. Dokud člověk nedojde do konce, je v pohybu a to, co ho nabíjí a pohání, je touha. Touha žít, přežít, překonávat se.

Cesta ignaciánské spirituality je otevřená každému, kdo touží po Bohu. Zda člověka láká perspektiva uskutečnit velké dílo, anebo se vyznamenat v službě vznešené věci, bude pak přizván za učedníka. Zásady svého církevního postoje sepsal Ignác v další knize *Exercícií* a s těmito zásadami pak obeznámil milióny toužících. Jeho katolickou syntézu uplatňovanou proti jednostrannosti reformátorů lze shrnout do věty: „*Modli se, jako by všechno záleželo jen na Bohu, ale přičiň se, jako by záleželo jen na tobě, zda budeš spasen*“.¹³

Na začátku svého díla *Duchovní cvičení* navrhuje ustoupit ze světa a z běžného života, a tímto postojem nás staví do pozice nové cesty „*která vede k životu*“. Ještě dále říká „*vyjdi ze své krajiny*“.¹⁴ Ignác si ve své touze vybral několik svatých (sv. Augustín, sv. František) a celou vervou se pustil do toho, aby je napodoboval. To byla představa, kterou měl před očima a které se chtěl přiblížit svými výkony, dobrými skutky a askezí. Je jasné, že se v něm zrodila touha napodobovat a také se stát svatým. Představa však pochází od něho, avšak touha přichází od Boha. Snaží se přizpůsobit svým vzorům, není sám sebou a ocitá se v krizi. Tuto krizi však překonává a Bůh ho touto prožitou krizí vychovává tak, že jeho představa se zhroutí. Je to nevyhnutelné východisko z krize, aby se mohl narodit nový člověk¹⁵.

Ignác sestavil v Konstituci pět hlavních formulí, které obsahují cíle a povinnosti řádu. Patřil k nim *slib chudoby a poslušnosti, misijní poslání, zvláštní poslušnost vůči papeži, pravomoci generála řádu a dalších vyšších hodnostářů*. Tyto formule byly shledány teologem Svatého stolce „*zbožnými a svatými*“.¹⁶ Každý člověk je však originál,

¹¹ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha, Trnava, 2004, s. 53.

¹² DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha, Trnava 2004, s. 59.

¹³ FRANZEN, August, *Malé církevní dějiny*, Praha nakl. ZVON 1992, s. 229.

¹⁴ Srov. DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha, Trnava 2004, s. 19.

¹⁵ Srov. DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha, Trnava 2004, s. 22.

¹⁶ ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Nakladatelství Hart, Praha 2002, s. 25.

má své předpoklady a vlohy, má různou píli a talent. Je obdařen dalšími jinými dary, které když pozná, může je využívat pro blaho svoje a svých bližních.

Ignácova spiritualita se také vyjadřuje k existenci hříchu, který je s člověkem spojený jako věčné našeptávání v podobě hada, který říká: „*Budete jako Bůh*“ (Gn 3,5). Hřích je vždy skutkem pocitu soběstačnosti, vlastní dostatečnosti a pochází z přiznaného úmyslu vytvořit sebe samého a dokonalého bez pomoci Boha, a někdy i proti Bohu. Když se člověk chce stát silným a samostatným a sám sebe si představuje jako bohatého, silného, vzbuzuje to v něm pocit, že je nadevšechno a nadevšechny. A podle toho se taky chová. A jakmile si myslí, že toho všeho dosáhne vlastní silou, tak se mýlí. Kořenem tohoto chování je odmítnutí uznat, že život dostává od Jiného - svého Stvořitele a Spasitele. Jakmile se mu obraz člověka zhroutí, začne jedinec poznávat Boha. Poznává, co může být člověk sám, a že sám nezmůže nic. Je to zkušenost a přesvědčení, které může vést k beznaději a smutku. To by se stalo, kdyby nebyl od počátku přítomný ukřižovaný Kristus, který sám zachraňuje. Člověk tedy není sám. Můžu promluvit, prosit, děkovat a poznávat Krista v celé jeho podobě.¹⁷

Bůh je naším průvodcem života. Od té doby člověk vnímá svět jako stvoření, kde kontempluje Boží stopy a objevuje pomoc, kterou mu Bůh dal, aby nezůstal sám. Tento pohled mu dává světlo, aby rozlišil zlo, dílo nicoty a zmaru. Stvoření se mu stává místem, kde hledá Boha a setkává se s ním, a ten ho vede na jeho poutnické cestě. Znovuzrozený z Ducha svatého přežil osvobození od fascinace různými obrazy. Od této chvíle má člověk před sebou jiný obraz, na který upírá zrak a nechává se jím přetvářet.

Učedníci Tovaryšstva Ježíšova byli vedeni touto naukou svého zakladatele Ignáce a dodržovali pravidla jeho sepsaného *Duchovního cvičení*. Tím získali osobitý přístup k lidu, u kterého misijně sloužili a který jim byl velmi nakloněn, pokud sám vnímal tuto jezuitskou mentalitu. K ní patřila pomoc bližního, nenásilná výchova k víře a všemu krásnému, jako byla kultura, výtvarné umění, divadlo, sochařství a další složky umění. Všechno umění sloužilo Bohu a oslavovalo ho. Prostý a měšťanský lid měl také nárok na oddech. Měl mít prožitek z krásného díla, z uměleckého předmětu a toto jezuité využívali ve své misijní práci a díle, které především chválilo Boha a jeho dílo. Je to opět Duch svatý, protože nikdo nemůže říci „*Ježíš je Pán, jestliže to nemá z Ducha svatého*“ (1Kor 12,3). Ignác měl velkou úctu k Nejsvětější Trojici. Byl jí přímo oddaný a dennodenně se modlil ke každé z těchto třech Osob. Modlitba Ignáce byla tak vřelá a niterná, že toto

¹⁷ Srov. DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánska spiritualita*, Dobrá kniha, Trnava 2004, s. 23.

tajemství mezi Bohem a jím uložil pouze do stránek svého *Duchovního deníku*. I když je tato spiritualita podstatná pro dílo Ignáce, sám nikomu toto tajemství osobní modlitby nevnucoval.

Proto také je tématem *Duchovního cvičení* sama velikost lásky, kterou Ignác nevnímá jako lidský cit, ale jako dar a službu. „*Láska se musí více klást do skutků než do slov. Láska stojí na oboustranném darování*“.¹⁸ P. Dhotel SJ jeho spiritualitu rozvádí dále obrazy a velmi sugestivně připodobňuje, jak vnímá svůj vztah ke sv. Trojici pomocí obrazu „*tří kláves*“ na hudebním nástroji, které spolu tvoří harmonickou hudbu. Akord tvořící tři tóny znějící spolu dokonale a zároveň každý z nich může znít samostatně, aby mohl obohatit harmonii těchto dvou dalších tónů. Tyto tóny spolu tvoří harmonii, komunikaci a vztah.

Tak jako hlavní představitelé řádu Tovaryšstva Ježíšova dokonale zvládali používat a aplikovat v praxi text *Duchovního cvičení* svého zakladatele a učitele, tak i kutnohorští jezuité byli v tomto ohledu významnými představiteli, služebníky a učiteli řádu. Jejich krédo bylo propojeno společnými zážitky v nepřetržitém životě s prostými lidmi, které měli kolem sebe. Jezuité učili tyto velmi osobní zážitky z modlitby pokorně přijímat a obracet se na všechny tři božské Osoby. „*Začít rozhovor a myslet na to, co v sobě cítím, když cítím synovskou oddanost, prosit Otce, cítím-li touhu po blízkosti, prosit Syna a toužím-li po jednotě, pak prosit o Ducha Svatého a jeho dary*“.¹⁹

Centrem ignaciánské spirituality je eucharistické tajemství a jak sám Ignác v *Duchovním deníku* píše, jeho každodenní mše pro něj byla časem a místem největšího osvětlení Svatou Trojicí, kterou byl obdarovaný. Jakoby božské Osoby prostřednictvím Kristova těla vstupovaly do jeho každodenního života.

Velmi přímo vypráví Ignác o třetím osvětlení, které se mu dostalo v Manrese a hovoří o něm jako o další formaci takto: „*Když jsem byl jednoho dne v tamním kostele dominikánského kláštera ve vesnici na mši svaté, při pozdvihování Božího těla jsem viděl duchovním zrakem, jakoby shora vycházely bílé paprsky, a i když si to po tak dlouhé době nyní neumím dobře vysvětlit, přece vím, že co jsem viděl celkem jasně svým rozumem, byl způsob, jak je náš Pán Ježíš Kristus přítomný v Nejsvětější svátosti*“.²⁰

¹⁸ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánska spiritualita*, Dobrá kniha Trnava, 2004, s. 66.

¹⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Nakladatelství Hart, Praha 2002, s. 40.

²⁰ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánska spiritualita*, Dobrá kniha Trnava, 2004, s. 61.

Dalším znakem ignaciánské spirituality je jeho vidění Krista jako společníka na cestě. Když se dlouho modlival, vídal vnitřními očima Kristovo člověčenství. Vnímal ho v době, kdy byl opuštěný, bez prostředků, trpící a ponížený. Tehdy se Ježíš objevil a přicházel ho posilnit. Při příchodu do Říma se svými dvěma společníky se zastavili v kostele na předměstí a on jim pak vyprávěl, jak doslova: „*pocítil tak velkou přeměnu ve své duši a tak jasně viděl, jak ho Bůh přidružuje ke Kristu, svému Synu, že o tom neodvážil vůbec pochybovat, byl si jistý, že Bůh Otec ho skutečně přidružil k svému Synovi*“.²¹ Na základě těchto úvah a vnitřních vyprávění z Duchovních cvičení můžeme říci, že ignaciánská spiritualita je kristocentrická. Charakteristické pro Ignácovo přesvědčení je považovat Krista v jeho člověčenství za společníka na cestě k Otci, člověka zaměřeného na Krista, jako na někoho, kdo jde s ním.

„*Pojď se mnou!*“ To je výzva, kterou slyšeli již první učedníci od svého Pána. Jde o to doprovázet Ježíše. Je to cesta podobná křížové cestě jako přechod z jednoho místa na druhý. Vybrat si Ježíše znamená podle Ignáce vybrat si cestu. „*Chci a sám jsem si vybral, abych následoval Krista, našeho Pána, a byl jsem mu více podobný, volím si proto raději chudobu s Kristem chudým, než bohatství, raději potupu s Kristem potupeným než úctu a raději toužím po tom, aby mě pokládali spíše za blázna a nehodného pro Krista, kterého také nejprve pokládali za blázna, a ne za rozumného a moudrého na tomto světě*“.²²

Není tedy dobré něco organizovat a plánovat, pokud by to člověk dělal se strachem, je potřebné se obracet pokorně na Ježíše: „*Nedovol, abych se od Tebe odloučil, kam až mě chceš zavést, Pane?*“ a „*Když Tě následuji, Pane, nemůžu zabloudit*“.²³

Sv. Ignác je originální tím, že zdůrazňuje nutnost „*hledat a nacházet*“ Boží vůli a nabízí i duchovní prostředky, jak toho dosáhnout. Ignác nikdy nepohrdal ani zákonem ani autoritou. Musel najít sám svou vlastní životní cestu bez toho, aby se odvolával na zákon a autoritu. A v tomto ohledu byl velmi otevřený a moderní. Jeho myšlenka, že zákon se dá dodržovat a uskutečnit, jen je-li milovaný a Boží vůli mohu přijmout jen, když ji přijmu jako dar, který naplňuje moje očekávání, a v kterém poznávám ruku samotného Dárce. Dle sv. Ignáce se dá najít Boží vůle, jen když jsme v kontaktu s Bohem, ve zkušenosti a osobním hovoru s Bohem. To je velká Ignácova ambice, která spočívá v jednoduchém způsobu, v duchovním cvičení. Duchovní cvičení jsou opakované cviky ve chvíli života,

²¹ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánska spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 96

²² DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánska spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 36.

²³ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánska spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 113-114.

vždy ohraničené začátkem a koncem. Aby cvičení proběhlo nenuceně a hladce, bylo třeba ho opakovat. Tak se toto duchovní cvičení skládalo z návrhu, provedení, zpětné vazby a opakování. Je to však cvičení duchovní, takže tělo tady zastávalo určitou úlohu ve službě ducha. Tato řádová ústava – *Konstituce* – vytvořená sv. Ignácem, dělila Tovaryšstvo do tří základních skupin. Na předním místě stáli kněží, dále scholastikové, tedy studující členové řádu, a potom tzv. *coadiutores temporales* (bratři laici, kteří nestudovali teologii). Specifickým fenoménem byli nováčci – novicové.²⁴

Autor ignaciánské spirituality rozvíjí dále v Duchovním cvičení oporu ve vnější události – ve Slově Božím, ve scéně z evangelia, z úseku života, v pohledu na krajinu, v biblickém čtení, v zhlédnutí pěkného filmu. Tím tyto události proniknou do srdce, aby člověk mohl pozorovat reakce a odrazy, které v něm vyvolává ona událost a mít z toho užitek. Bůh komunikuje svobodně a přímo se svým stvořením a stvoření se svým Stvořitelem. Takového ovoce máme dosáhnout. A těm, kterým se nedaří tuto zkušenost získat, nabízí sv. Ignác rady a postupy v *Duchovních cvičeních*. Tam člověk najde různé způsoby modlitby, postoje těla, kontroly dýchání, prosby o milost, cvičení schopností duše, a „aplikace smyslů“.²⁵

Zdá se, že by to měla být spirituální disciplína s železnou obručí. Výsledkem modlitby ale není jen její technika. Ovocem a cílem tohoto úsilí, v kterém se člověk postupně cvičí, se stává lehký a přirozený způsob osobní modlitby. Toto ovoce nám dává svobodně Bůh, a Ignác má za cíl připravit člověka, aby se disponoval na toto přijetí. Aby Boží vůle působila v člověku, musí získat trpělivost a pokoru ve svém srdci, pak v něm může Bůh konat.

Jedna věc je číst evangelijní příběh nebo slyšet slova: „Ježíš spal.“ Úplně něco jiného je představit si to a vidět danou scénu svým duchovním zrakem. Tímto způsobem můžeme získat nový pohled na Ježíšovo lidství, který nezískáme četbou knih nebo poslechem kázání, protože je to náš vnitřní pohled.²⁶

Sv. Ignác v Duchovním cvičení (čtyřtýdenní meditace) velmi prosazuje slova „procit'ovat“ a „zakoušet“. Velmi často je používá ve svém slovníku cvičení a vysvětluje vliv těchto slov na člověka pomocí příměru, kdy i když Ježíš Kristus není fyzicky přítomný mezi námi, Bůh nemění svůj způsob, jak nám osobu svého Syna zpřístupnit a nemění ani

²⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Nakladatelství Hart, Praha 2002, s. 40.

²⁵ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánska spiritualita*, Dobrá kniha, Trnava 2004, s. 69.

²⁶ MARTIN James, *Jezuitský návod (téměř) na všechno*, Karmelitánské nakladatelství Praha 2018, s. 151.

přístup k člověku, a to proto, že Ježíše vnímá člověk srdcem a pociťuje ho ve svém srdci trvale. Jde o poznání, které je hluboce vtištěno do lidské duše, jde o vlastní zkušenost Boha. Pro naše poznání je důležité vědět, že tuto zkušenost se nenaučí člověk v knihách, ani ji nezíská na teologických přednáškách. Bůh má sám iniciativu, žádné lidské úsilí si nemůže vynucovat nároky na něj, ale je potřeba mít disponibilitu na Boha. A právě pro potřebu disponovat se na Boha je Ignácovo Duchovní cvičení tou účinnou a správnou metodou. Modlitba a zpětný pohled člověka na ní, příběh života a zpětný pohled na život, to jsou „cesty“, ke kterým má být člověk vnímavý a pozorný, a vědět, co se v něm odehrává. Člověk vychází z textu evangelia, promítá si příběh učedníků, a tím se dostává do děje. Tento děj ho zasáhne osobně, sytí a uspokojuje duši, a povzbuzuje vnitřní procítění. *„Boží působení se tady projevuje pocitem rozšíření srdce – radostí, pokojem, spočinutím, obnovou odvahy a síly, člověk má znovu nabitou touhu a elán jít dále“.*²⁷

Každá darovaná událost, jakou může být prožitek z objevené krajiny, pohled na umělecké dílo, otevření krásné knihy a vnímání jejího obsahu, dále přátelské gesto nebo vlídné slovo člověka obohacuje a pozvedá. Radost, kterou člověk zakouší, může být dvojitá. Znamení, že koná sám Bůh, bude ve vnitřní reakci. Když dává člověk prožitou událost do spojitosti s Bohem, když ho toto zakoušení vede ke chvále a vděku, když člověka směřuje k druhým, pak je to Boží dílo. Člověk hodnotí při zpětném pohledu prožitý den. Byl v mnohém obohacen a povzbuzen, a účinným cvičením trvale hledal Boží vůli.

V knize o spiritualitě sv. Ignáce se dozvíme zajímavou myšlenku autora. *„Dobro je tím více Božské, čím je všeobecnější.“* Proto je důležité dávat přednost takovým lidem a místům, kterým duchovní pokrok umožní, že dobro se rozšíří na mnoho jiných lidí a míst, které se budou nacházet pod jejich „pravomocí“, nebo budou jimi řízeni. Proto je důležité podporovat takový úmysl, kdy člověk poskytne pomoc jiným, ti další sami budou pak schopni pracovat pro blaho jiných a pomáhat druhým.²⁸

Úkolem je hledat a najít Boží vůli v uspořádání vlastního života. Toužit a zvolit si to, co nás lépe vede k cíli, pro který jsme stvořeni. Vztaženo do osobní roviny tedy chci a zvolím rozhodnutí, kterým se angažuji pro budoucnost. Hledat a najít Boží vůli ve vlastním uspořádání svého života. Jinými slovy řečeno, cvičení mají za cíl, aby člověk při plném poznání důvodu života svobodným rozhodnutím zvolit to, co pro něj vybral Bůh. A tu

²⁷ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 51.

²⁸ Srov. DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 83.

volbu, ať potvrdí Bůh.²⁹ Ignác zavedl na základě této zkušenosti do společenství čtvero slibů. První, jednoduché sliby, se skládaly po ukončení noviciátu a byly to doživotní řeholní závazky. Další termín určoval slib „učeného jezuitu“. Všichni jezuitští kněží museli být učení, aspoň v tom smyslu, že museli něco vystudovat. Nejčastěji filosofii a alespoň z části teologii. Třetí slib byl pověřením způsobilosti jezuitských otců k příští činnosti – apoštolskému poslání svého života. Slib v pořadí čtvrtý opravňoval jezuitu k nejvyšším řádovým hodnostem, k neomezené poslušnosti papeži. Z kruhu profesorů byl pak vybírán nejvyšší představitel řádu - generál.³⁰

Jezuitští bratři proto dbali těchto zásad duchovního cvičení nejen vůči sobě, ale i vůči člověku, s kterým byli v neustálém kontaktu. Jejich vliv na kulturu, školství, vědu a umění, kterému se intenzivně věnovali, byl s úspěchem používán pro lidské povzbuzení života prostého a měšťanského lidu. V jeho těžkých podmínkách, nejen životních, ale i pracovních, kdy byli vystaveni neustálému nebezpečí smrti v dolech a šachtách, bylo povzbuzení a optimismus do budoucnosti povznášejícím aspektem každodenní řehole. Tak jezuité věnovali mnoho času kulturnímu a uměleckému dění v obcích a městech, kde měli trvalé působišťe ve svých kláštorech. Jejich nástroji byly představení v podobě literárních děl, divadelních her, zpěvoher, tance a výtvarných děl, prezentovaných nejen v kostelích a kláštorech, ale k obohacení duchovního života prostého lidu a měšťanů i na veřejném prostranství měst. Tak jak působili na misiích v mezinárodním měřítku v Itálii, Španělsku, v daleké Asii a v zámoří (Amerika, Japonsko, Filipíny, Indie, Čína), tak působili na českém území, a založili zde rozsáhlé koleje ve významných českých městech, např. v Praze (1556), Českém Krumlově (1586), Jičíně (1622), Telči (1651), Litoměřicích (1654), v Kutné Hoře (1667).

2.3 Historické okolnosti příchodu jezuitů do Kutné Hory v r. 1626

Kutná Hora vstoupila do stavovského povstání, podobně jako většina českých měst, váhavě až opatrně. Povinnosti a instrukce, které dostávala od vedení direktoria, byly plněny liknavě a neochotně. Důvodem byla také velká a nepříjemná finanční zátěž pro městskou pokladnu. Kutná Hora, jako královské město stojící na straně stavovských vojsk, bylo po jejich porážce roku 1620 stiženo tresty, útrapami, pokutováním a celkovou chudobou místních obyvatel. Když do města přijeli na vizitu královští komisaři, ukázali celému městu, že se nekompromisně ujmou svých práv. Nejnaléhavěji se nové poměry

²⁹ Srov. DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 56.

³⁰ ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Nakladatelství Hart Praha 2002, s. 55.

projevily v zásazích do náboženské svobody. Rekatolizace města postupovala také velmi pomalu a spolu s Prahou byla Kutná Hora považována za problematičtější město, hodné zvláštního zřetele. V závěru roku 1625 byla ve městě umístěna vojska, jejichž mise byla vždy doprovázena drancováním a všeobecnou devastací města. Tehdy si čáslavský mincmistr Vilém Vřesovec splnil svůj sen v podobě myšlenky podpořit příchod jezuitů a založit jezuitskou kolej v Kutné Hoře. Tak v roce 1626 začala éra působení a vlivu jezuitského řádu na Kutnou Horu. Ti převzali celé kutnohorské školství, hlavně školy partikulární u sv. Barbory a sv. Jiří (tyto školy připravovaly na skutečné vysokoškolské studium a učily pouze latině, triviu, tj. gramaticy, rétorice a dialektice, dále se vyučovala filosofie). Další kutnohorská škola sídlící u kostela sv. Jakuba – tzv. Vysokokostelská, ztratila příchodem jezuitů prakticky na významu.

Howard Louthan, profesor historie a dějin střední Evropy tvrdí, že začátek působení jezuitů na Kutnohorsku byl poznamenán jejich horlivou misijní a pastorační činností. Po cestách kolem Kutné Hory a v jejím širokém okolí putovali v úctyhodném množství kněží v čele s jezuitou a předávali jednoduché učení o víře mnoha lidem, kterým se nedostávalo duchovních služeb stálého kněze. Jejich pastorační snahou bylo předat lidu základní přehled katolické víry. Misionáři používali široké spektrum různých přístupů a postupů, a používali k tomu kázání, katechismus, křesťanské literatury, zhudebněné hry i písně, divadlo a různá umělecká díla“.³¹

Dále H. Louthan uvádí, že nejdůležitější pomůckou, ale i zbraní v celém pedagogickém a pastoračním úsilí misionářů, byl katechismus. Nejvýznamnější katechismus v rámci celého katolického světa byl napsán jezuitou, který se jmenoval Petr Canisius a tento katechismus byl původně sestaven pro potřeby misionářů činných ve střední Evropě. Jen za života svého autora se dočkal více než dvou set vydání. V českých zemích se těšil oblibě u širokých vrstev obyvatelstva. V r. 1572 se v Praze objevil první český katechismus, který následoval oblibou již dříve vydané katechismy v latinském a německém jazyce.³²

V této práci bych chtěl na osobnostech významných členů jezuitského řádu ukázat, že ač byli sami výraznými představiteli povinné změny vyznání a náboženství a plnili úlohu horlivých zastánců protireformačního proudu, tak jejich vliv na obyvatelstvo a

³¹Srov. LOUTHAN Howard, *Obrácení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*, Rybka Publishers, Praha, 2011, s. 184.

³² Srov. LOUTHAN Howard, *Obrácení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*, Rybka Publishers, Praha 2011, s. 185.

přístup k nim byl velmi lidský a vstřícný. Jezuité se orientovali na široké vrstvy obyvatelstva od měšťanů po prostý lid a jejich působení formou konání četných slavností spojených s hlavními katolickými svátky a úctou ke svatým se tak staly součástí životního stylu města.³³

Pro pochopení náboženských idejí a hlavních pilířů učení Tovaryšstva Ježíšova bude dobré a důležité znát hlavní osoby tohoto řádu a jejich hlavní myšlenky, priority a cíle, na kterých založili celou svoji náboženskou filosofii a spiritualitu.

2.4 Působení jezuitského řádu v Kutné Hoře v období 1626-1773

Po této stručné charakteristice řádu Tovaryšstva Ježíšova a jeho příchodu do Kutné Hory se chci věnovat působení významných zástupců jezuitského řádu v Kutné Hoře a okolí v období let 1626-1773. Zajímá mě, zda i v Kutné Hoře byl řád veden pouhou snahou prosadit vliv jednotného katolicismu, a zda se stále držel své spirituality. Zda si záměrně vybral místem misijního působení válkou postižené město se zkoušeným prostým lidem, s převahou měšťanského – převážně německého obyvatelstva. Dalším mým úkolem, který bych chtěl zkoumat a posoudit je, zda četná literární, umělecká a pedagogická činnost jezuitů a jejich misijní činnost byla ku prospěchu samotného řádu i obyvatel královského města.

Ve věrohodném historickém prameni, latinské anonymní kolejní kronice *Historiae Collegii*, kterou cituje v knize o dějinách jezuitského řádu na Kutnohorsku autor Bohumil Hanuš je uvedeno, že období raného baroka v letech 1650 - 1680 bylo poznamenáno klidem a spokojeností s náboženskou situací obce i koleje. Průběh kolejního života v nově vybudované kolejní budově v samé blízkosti chrámu sv. Barbory byl ve znamení správy tohoto blízkého chrámu, který byl propůjčen jezuitům pražským arcibiskupem. Autor v knize dále uvádí další podrobnosti o náboženském životě před rokem 1680. Např. že v chrámu byl upraven interiér kaple sv. Ignáce a byl doplněn řadou vyřezávaných a malovaných zpodobnění. Při slavnostech k počtě sv. Barbory soutěžila tři města ve zbožnosti, v nádheře průvodu, v počtu účastníků a v hudební produkci. Šlo o sousední města v regionu – o Kutnou Horu, Kolín a Čáslav. U svatého přijímání např. v roce 1679 bylo 15 600 věřících. Velmi dobře fungovalo gymnázium, které bylo aktivní s divadelními představeními o sv. Tomášovi apoštolovi, na jehož příběhu bylo ukázáno tajemství

³³ Srov. HANUŠ Bohumil, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kuttna 2012, s. 7-9.

křesťanské víry.³⁴ Analista v kronice *Historiae Collegii* dále vypočítává skutky charitativní a pastorační činnosti jezuitů ve městě i okolí. Patřila mezi ně pomoc chudým, návštěvy věznic a nemocnic, likvidace pověr a neslušných písniček apod. Když se začala šířit předzvěst o šíření moru z Moravy do Čech, uskutečnili kutnohorští občané první „pokus“ hledat ochranu a záštitu v té době před blížícím se neštěstím mimo tento svět, tedy svěřením sebe a své obyvatele v naprosté důvěře pod ochranu sv. Barbory.³⁵

Hanuš ve své knize dále říká, že v době blížícího se moru se Kutnohorští chovali jako lidé v podobné situaci po celém křesťanském světě. Snažili se odvrátit pohromu veřejně demonstrovanou kajícností a pomocí zažehnavacích rituálů. Při večerní pobožnosti se v ten čas shromažďovalo až 2000 lidí obojího pohlaví. Dívky se večer scházely u sochy sv. Barbory postavené na sloupu v jezuitské koleji a na prosby a nářky měšťanů se snažily pomoci usmířující modlitbou a zbožným zpěvem. Jezuité byli ve městě svou duchovní činností příkladnými misionáři. Sám Bohuslav Balbín tyto zemřelé spolubratry, kteří zemřeli při ošetřování nakažených morem, nazývá „obětmi křesťanské lásky“. Jezuité navštěvovali i sousední vsi a obyvatele statků nakažených morem. Na přání světské vrchnosti přicházeli jezuitští misionáři na šlechtická panství, kde zpovídali poddané, poskytovali jim útěchu a každodenně se s nimi modlili. Kromě běžné misionářské činnosti se konaly pravidelné pobožnosti o nedělích a svátcích za odvrácení moru, jejichž účastníci se modlili růženec a zpívali písně k sv. Rozálii a jiným ochráncům před morem. Ve všední dny na znamení zvonů lid na polích či při jiné práci padl na kolena a prosil Boha za usmíření.³⁶

Kronika *Historia Collegii Kuttenbergensis* se rozepisuje jako původní pramen a originální zpráva o historii koleje z let 1626-1712 o dalších aktivitách jezuitů v okolí Kutné Hory. Jezuité pomáhali chudým i léky a almužnami, vše i za přispění místní vrchnosti. V místech, kam jezuité přicházeli, si získali takovou oblibu, že když odcházeli, vyprovázeli je vesničané s pláčem. V době morové rány zesílila zbožnost a kajícnost obyvatel města a také výrazně stoupla štedrost věřících vůči kostelům a oltářům. Výčet darů byl velmi obsáhlý a zajistil prostředky pro zcela nový oltář sv. Václava v chrámu sv. Barbory, tři nové krypty sv. Františka Xaverského, vše vyrobené pro zesnulé dobrodince.³⁷

³⁴ Srov. VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, Státní oblastní archiv v Praze 2005, s. 170.

³⁵ Srov. HANUŠ Bohumil, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kuttna 2012, s. 5-10.

³⁶ Srov. HANUŠ Bohumil, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kuttna 2012, s. 13.

³⁷ Srov. *Rukopis Historia et littera eannuae collegii Kuttenbergensis Societatis Jesu 1626-1712*, SOKA Kutná Hora, s. 222.

V jiné knize od Jeana Delumeaua se píše, že velká očekávání byla přisuzována hromadným náboženským akcím proti morové ráně, při kterých měla organizační úlohu sama jezuitská kolej se svými představenými. Konaly se po římském vzoru z doby Řehoře I. Velikého a kostnického vzoru z doby proslulého koncilu. Procesí bylo třídenní a program akce se konal po hlavních kostelích města. Obětavá pomoc jezuitů obyvatelům a městu v době morové epidemie kontrastovala např. s chováním kutnohorského arciděkana Zikmunda Hýzrla, jenž krátce po rozšíření moru v Kutné Hoře z města raději utekl.³⁸

Vztahy kutnohorských jezuitů a městské správy nebyly vždy bezproblémové a idylické. Spory byly převážně vedeny o hospodářské zájmové oblasti obou aktérů a týkaly se třeba sporů o důchody městského špitálu z příjmů ze špitálních statků, které dostali jezuité k užívání. Díky aktivní a obětavé práci místní koleje v období morového nebezpečí však velmi stoupla prestiž jezuitů, jejich gymnázia i místních náboženských kongregací. Zásluhy Tovaryšstva o lid a město v těchto zlých časech byly zaznamenány analistou: „*Jako významné poděkování a vyjádření vděčnosti a náklonnosti města Kutné Hory za horlivou pomoc kutnohorských jezuitů obyvatelství města v době moru, a toto vyjádření poděkování bylo i adresováno v roce 1681 představenému České provincie TJ W. Sattenwolffovi a generálu řádu Giovannimu Paolu Olivovi. Tito řádoví představení odpověděli městské radě, že je těší ocenění pomoci jezuitů sužovanému městu a že jsou připraveni i nadále obci sloužit k jejímu prospěchu*“.³⁹

2.5 Misijní činnost jezuitského řádu v regionu i zahraničí

Jezuité se po příchodu do Čech v roce 1556 mohli opřít o náboženskou tradici společnou pro tehdy protestantskou většinu i katolickou menšinu, a to v úctě k českému patronu a dědici „české země“ sv. Václavu. Zásadně se jezuité odlišovali od českých bratří a reformních kalvínů v kultu mariánském a kultu světců. Především byl Tovaryštvem zdůrazňován *primarius* sboru českých zemských patronů v osobě sv. Václava. Toho si jezuité vybrali zřejmě proto, že vyhovoval jejich misijnímu zaměření navrátit zemi katolické církvi, jejíž kořeny působení v Čechách sahaly do doby vlády sv. Václava. Václava jako věčného vládce Čech ctily i čeští protestanti, a tak s nimi mohli jezuité navázat přes osobu „dědice české země“ určitý kontakt.

³⁸ Srov. VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, Státní oblastní archiv v Praze 2005, s. 122-170.

³⁹ VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, Státní oblastní archiv v Praze 2005, s. 173.

Jezuité byli velmi schopní nejen na území českých zemí, ale zvládali svou velmi propracovanou úlohu misionářů, a pokud měli zastání u panovníků zabraných území, kterým patřila nová dobytá území, tak přicházeli velmi rychle na tato území a se svolením panovníka velmi usilovně na tomto území působili a hlásali katolickou víru. Jezuité byli připraveni na výzkum a studia neznámých krajů vč. bádání v oblasti přírodních věd. Kontakt založili na přímé komunikaci s původním obyvatelstvem, převážně jimi nazývanými jako *Indios*, tedy nám dobře známí indiáni. Na dobytých územích části Kanady, Mexika, Severní Ameriky probíhala misijní činnost s povolením španělského zplnomocněnce, ale proti vůli soupeřících a bojujících místních kmenů. Jezuité se na svých cestách dostali nejdále až do jižní Ameriky – do Peru, Bolívie, do Asie – Indie, Indonésie, Filipín, Číny a Japonska.

Svatý Ignác toužil celým srdcem odejít na misie do Palestiny. Tento sen se mu však nepodařilo naplnit. Přesto hned poznal význam a možnosti nových území na západě a východě a bez velkého váhání vyslal své muže do zámořské misie. Zde se osvědčila schopnost inkulturovat se, osvojit si jazyky a zvyky domorodců, a to nejen v Americe, ale i v Číně, Indii, na Filipínách a dalších zemích.⁴⁰

Úloha misí a jejich poslání v Konstitucích Tovaryšstva citované praví: *„Zaměření a cíl, k němuž tato Societas směřuje, je chodit po různých krajích světa a hlásat slovo Boží, zpovídat a duchovně pomáhat lidem milostí Boží a všemi dostupnými prostředky, činit vše v poslušnosti vůči nejvyššímu náměstkovi Krista, Pána našeho (tj. papeži), anebo představenému Societatis“*.⁴¹

Jezuité byli schopni zakládat uprostřed kmenových území indiánů různé misijní stanice, ve kterých seznamovali s křesťanským učením někdy více než dvacet pět tisíc domorodých „indiánů“. Zároveň měli již v nedalekém Quebecu vlastní jezuitskou kolej, kam posílali velké množství chlapců z dobytého území, kde působili. Po bitvách mezi soupeřícími kmeny, které vedli Angličané a Francouzi proti sobě, se prosadili i u vítězného kmene, s kterým před tím soupeřili, a jejich misijní působení bylo velmi úspěšné. Jezuitští misionáři byli přijati např. do válečné rady a byli dosazeni na čestné místo vedle náčelníka. Christianizace úspěšně pokračovala, ale guvernér státu New York byl v likvidaci jezuitů velmi vynalézavý a důsledný. Anglosaský protestantismus působil velmi pasivně a špatně vedle progresivního díla zástupců Tovaryšstva Ježíšova. Jezuité byli v misijní činnosti více

⁴⁰ PETRÁČEK Tomáš, *Církev, společnost a změna v novověkých dějinách*, Ostrava 2013, s. 30.

⁴¹ ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Nakladatelství Hart, Praha 2002, s. 123.

a někde méně úspěšní, a tak se postupně v misijní činnosti napříč kontinenty misionáři střídali, až jejich činnost i s přispěním římské kurie později zanikla. Dějiny jezuitské misie doprovází řada promarněných a jedinečných příležitostí. Příkladem mohou být neúspěchy misí v Japonsku a Číně. Za tyto neúspěchy mohla částečně nepřízeň místních vládců a úzkoprsost evropských teologů k jezuitským inovacím v Číně.⁴²

2.6 Působení jezuitů v době dokončení koleje po roce 1667 v Kutné Hoře

Umístění jezuitské koleje v Kutné Hoře má své zvláštnosti dané topografií města. Místo bylo vybráno velmi promyšleně, protože centrum města bylo již zastavěné. Místo na jihozápadním svahu v těsné blízkosti svatobarborského chrámu, který byl také dán do správy jezuitů. Umístění stavby na hraně svahu nad údolím říčky Vrchlice s výhledem na podstatnou část horního královského města byla volba a umístění více než prestižní. Vedle koleje na hraně údolí byl vytvořen pomyslný „most“ lemovaný sochami barokního jezuitského sochaře Františka Bauguta. Je to pomyslná, ale i „skutečná“ cesta lidí, vedoucí z centra světského města k duchovnímu místu, do chrámu sv. Barbory, úctyhodné patronky horníků. Kolej byla situována jednotlivými místnostmi k tomuto pomyslnému „mostu“ v délce východního křídla 179 metrů a naopak spojovací chodby byly situovány do klidnější zóny zadní části koleje, do dvora a do klidných jezuitských zahrad, kde jezuité pěstovali bylinky, vinnou révu, a měli zde ovocný sad. Těmito zahradami procházeli horníci pracující v okolních dolech (důl Osel, osada Poličany, doly na Dolním Žižkově) a ostatní občané města na cestách do svých domovů.

Úloha a vliv Kutné Hory na hospodářství země byla v období 17. století těžby stříbra tak důležitá, že hospodářské centrum těžby s takovým ekonomickým zájmem se nemohlo nechat vystavit okamžitému a násilnému procesu rekatolizace. Když do Kutné Hory povolal nejvyšší mincmistr pán Vilém z Vřesovic už v roce 1623 vojska, aby dohlížela na proces rekatolizace ve městě, místní horníci hromadně utíkali, až byla rekatolizace na čas odložena. V roce 1625 císař Ferdinand II. dokonce svolil, s ohledem na již citované ekonomické zájmy země, která si nemohla dovolit devastaci těžby, aby si místní měšťané směli za úplatu po příštích deset let zachovat svou víru. O rok později byla ve městě na žádost a usilovný zájem mincmistra Viléma Ilburka z Vřesovic založena

⁴² PETRÁČEK Tomáš, *Církev, společnost a změna v novověkých dějinách*, Ostrava 2013, s. 31.

jezuitská kolej, jejíž hospodářské zázemí bylo vázáno na výnos z konfiskace nekatolických statků.⁴³

Jak dále píše Ivana Čornejová, postavení nových řádových domů většinou záviselo na politické a hospodářské síle zakladatelů. V Jičíně se např. postaral o zřízení jezuitské koleje Albrecht z Valdštejna. Jičínská kolej pak prosperovala nejen za života Albrechta, ale přežila i jeho pád a tragickou smrt v únoru 1634.⁴⁴

V těžkých letech třicetileté války se české katolické vrchnosti přímo nabízely v pomoci zakládat další řádová centra a domy jezuitského řádu. V dějinách řádu představuje období 1621-1650 etapu skutečné expanze. Vždyť zhruba od poloviny 17. století vznikla většina našich jezuitských kolejí a rezidencí. Jen jejich pouhý výčet je imponující. První jezuitské koleje se stavěly v Jičíně (1623), Praze na M. Straně (1625), v Jihlavě (1624), Znojmu (1624), v Kutné Hoře (1626), Praze na N. Městě (1628), v Hradci Králové (1629), v Litoměřicích (1630), v Klatovech (1630), v Kroměříži (1636), v Chebu (1650), v Telči (1651).

Jezuité se ve městě stříbra natrvalo usadili. Bylo jim to umožněno do zrušení řádu v roce 1773, ale jejich duch spojený s životem a obrazem města byl patrný a viditelný i po zrušení. Řád přišel do města v době, kdy město bylo zadlužené, jeho výrobní sféra byla rozvrácená a představitelé nekatolických církví, městské a horní správy, učitelé škol a další významní zadavatelé a objednatelé uměleckých děl byli nuceni k odchodu z města nebo aspoň ustoupili ze svých vlivných pozic. Zdálo by se jako by jezuité měli volné pole působnosti k tomu, aby se stali hlavní kulturní a vzdělávací silou ve městě. Umístěním jezuitské koleje v blízkosti svatobarborského chrámu se jakoby „zmocnili“ tohoto symbolu města, a propojili město s tímto klíčovým místem, ze kterého mohli vizuálně „ovládnout“ celé město a přispět k jeho proměně z města doby renesance do města baroka.

Jezuitské „vidění“ obrazu města bylo uváděné v době renesance a baroka jako „pohled na ploše“ v podobě tzv. veduty. Tato dvojrozměrná plocha v podobě iluzivního obrazu vedla jezuity ke vnímání urbanistického prostoru jako obrazu. Nejstarší vedutou Kutné Hory je perokresba Johanna Willenberga z roku 1602. Podle ní vytvořil Willenberg

⁴³ ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Nakladatelství Hart, Praha 2002, s. 107.

⁴⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Nakladatelství Hart, Praha 2002, s. 115-116.

na objednávku městské rady v roce 1611 „*kutnohorskou mapu, tj. tabuli, na niž je Kutná Hora vyrytá (a kolorovaná), a v létu 1610 na světlo vydaná*“.⁴⁵

Obraz města měl v té době jistě nejen topografický, ale především symbolický význam. Město bylo zobrazeno jako místo, úsek tohoto světa, který městská rada s pomocí Boží spravuje. Willenberg zachytil město v gotické podobě jen s několika renesančními prvky. Jeho veduta zahrnuje město do šířkového formátu od svatobarborského chrámu až k Sedlci a byla zřejmě složena z pohledů z různých míst návrší na protějším břehu Vrchlice. Podle této dodnes ztracené řezby pak vznikaly i další obrazy Kutné Hory, do kterých byla zařazena budova jezuitské koleje ještě dříve, než byla dokončena. Což také potvrzuje, jaký význam jezuité přikládali tomu, že zaujmou významné místo v obrazu města.

Cílem jezuitů bylo vrátit město, jehož podobu po dlouhou dobu utvářeli utrakvisté, luteráni a kalvinisté, zpět na mapu katolického světa. K tomu účelu zvolili na emoce působící formy a obsahy barokní kultury a historizující vlastenecký a náboženský program. Jezuité přišli do města, které mělo zachovalou středověkou prostorovou strukturu a hornický charakter daný okolnostmi vzniku. Na počátku 17. století se hornické město stávalo městem obchodníků a řemeslníků. Po skončení třicetileté války se postupně změnilo i složení obyvatel. Příslušníci starých významných měšťanských rodů, kteří měli významný vliv a podíl na duchovním životě města a měli k němu osobní vztah, tak ti emigrovali nebo ustoupili z veřejného života. Do města přichází noví obyvatelé, často cizinci, kteří si teprve budovali své kariéry a vztah k městu v plném souladu s dobovými politickými a ideologickými změnami a v kontextu poválečné doby.

Rekatolizace obyvatelstva neznamenal jen změnu náboženského vyznání, ale i přeskupení společenských sil a změnu hierarchie životních hodnot. Doba válečná, útrapy s ní spojené, společenská krize spolu s vlnami morové epidemie připravila půdu pro přijetí víry, která nabízela naději, zázraky i tam, kde byl rozum v koncích. Víra věnovala také velkou pozornost smrti a přípravě na ní, protože smrt byla každodenní hrozbou člověka. Člověk svými skutky aktivně usiloval o projev milosti a milosrdenství Boží. Jezuité díky své vzdělanosti v teologii, díky své misijní praxi, byli schopni přesně „použít“ v konkrétní situaci své získané dary a cnosti, jako byly obětavost, skromnost, statečnost a vzdělanost, která slouží obecnému blahu. Zaměřili svůj vliv právě na vzdělanost jedinců a celých skupin obyvatel města. Hlavním těžištěm zájmu byla výchova mládeže a péče o chudé a

⁴⁵ VANĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 152.

nemocné. Jezuité byli v těchto činnostech velmi obětaví. To ovšem byli i příslušníci jiných řeholních řádů, ale byli velmi otevření svému okolí, neuzavírali se zdmi svých klášterů. Své úsilí dokázali propagovat v dalších odvětvích, jako bylo umění: literatura, architektura, výtvarná díla, divadlo a hudba. Měšťané byli velmi lační radostných a povznášejících chvil ve všedním životě i sváteční době, byli unaveni útrapami minulých let, a proto prahli po potěchách ducha, které považovali za ryzí, příjemné a vděčné.

Podle Blanky Altové se jezuitským řeholníkům nejprve podařilo změnit mentální obraz města, a pak i jeho hmotovou strukturu a podobu. Pod jejich rukama se vytvářel nový obraz města, byl vytvářen novými koncepcemi uměleckými, vlastními umělci, pozvanými ke spolupráci a využíváním působivosti barokního umění tak jezuité vtiskli městu novou tvář kultury a estetiky. Již ve spolupráci a měšťany se jim podařilo iniciovat rozvoj uměleckých a řemeslných dílen a novou více intenzivní potřebu umění a kultury. Měšťané byli již tak provázaní s jezuitskou spiritualitou, že když vliv Tovaryšstva Ježíšova v 30. letech polevil, stále se ve městě vytvářely nové vlastní městské umělecké produkce a výrazné aktivity jiných institucí. Vše se však dělo v intencích, které formulovali a zavedli již dříve jezuité.⁴⁶ Po zrušení řádu v roce 1773 se jezuitští učitelé a kněží usadili na blízkém Hrádku, v samém sousedství jejich vybudované koleje a zřídili si v něm seminář pro své kleriky. Tak Hrádek pozbyl dosud svého původního účelu a jména, a zval se pouze *seminářem*.

2.7 Jezuité a jejich postoj k výchově a vzdělání

Jezuité měli velkou víru ve vzdělání. Spatřovali v něm obrovský smysl a měli o něm vysoké mínění. Převzali k tomu účelu i humanistický ideál *docta pietas*, který odpovídá antickému ideálu řečníka a jeho definici, jež má být *vir bonus dicendi peritus*. Tento název pro zdatného řečníka lze přeložit jako „muž hodnoty a odborník v přísloví“. Popisuje tím důležité kvality ideálního mluvčího s důrazem na prioritu morálních kvalit (bonus) a na technické znalosti (peritus). Autorem měl být Cato a poté tento slogan převzal Seneca.

Tento princip vychází z přesvědčení, že vzdělání a mravní chování jsou spolu úzce spojeni. Proto také bývají označovány – dobrá literatura a cnosti – dvěma pilíři jezuitské výchovy. Podle pokynů vizitátora české provincie jezuitů z roku 1675 Nicolause Avanciniho (1611-1686), který byl také sám vyhlášeným dramatikem, se „*sluší dbáti, aby*

⁴⁶ ALTOVÁ Blanka, *Kutná Hora v době baroka. Město jako obraz*, Praha, SOA v Praze, s. 15.

*drama mělo námět, z něhož jinoši mohli by se učiti buď ctíti cnost, nebo unikati hříchu“.*⁴⁷ Z toho je patrné přesvědčení o možnosti osvojení si cností při správné výuce studentů. Podle církevního učení jsou cnosti „pevné postoje, ustálené sklony, trvale nabyté dokonalosti rozumu a vůle, které řídí naše skutky, vnášejí řád do našich vášní a usměřují naše chování podle rozumu a víry“.⁴⁸

Pojem cností vychází z biblického pojetí, kde se s nimi setkáváme v různých názvových variantách a kombinacích (např. Mdr 8,7 nebo Př 14,15). Moudrost je správné pravidlo jednání, jak píše sv. Tomáš a odvolává se na Aristotela. Moudrost řídí úsudek svědomí a proto moudrý člověk rozhoduje a uspořádává své chování podle tohoto úsudku. Díky cnosti moudrosti uplatňuje člověk mravní zásady v jednotlivých případech, aniž by se mýlil, a překonává tím pochybnosti týkající se dobra, které má vykonat, nebo zla, kterému se má vyhnout.⁴⁹

3 Významní představitelé jezuitského řádu v Kutné Hoře

Hlavními osobnostmi jezuitského řádu, které v Kutné Hoře žili, působili a zanechali zde viditelnou stopu nejen v podobě literární a dramatické činnosti, ale dále v podobě řady uměleckých děl v oboru malířství, sochařství a dalších oborů, byli následující přední členové a představitelé řádu Tovaryšstva Ježíšova.

3.1 Jan Kořínek (1626, Čáslav – 1680, Praha)

Působením tohoto jezuitu začala epocha protireformačního katolického baroka a spolu s dalšími zástupci jezuitského řádu (např. B. Bridel) se Jan Kořínek stal reprezentantem barokní prózy celonárodního významu. Jan Kořínek vystudoval filozofii. Rušné chvíle prožil jako student v Brně, kde vedl kolegy na hradby proti švédskému vojsku. Získal výchovu v duchu vítězné protireformační ideologie. V Kutné Hoře pracoval dlouhých 22 let a cítil se býti věrným občanem. Byl profesorem a knězem na několika kolejích v Čechách a na Moravě. Byl ale také horníkem, když bylo potřeba proniknout do hornického prostředí, aby lépe pochopil jejich mentalitu a místní jazyk. Proto také fáral pod povrch i do stříbrných dolů a pobýval tam s horníky. Jeho dílo určené k oslavě města Kutné Hory - Staré pověsti kutnohorské, pod figurou dvacíti drahých rudních kamenů, jimž Horníci „*handštány*“ říkají, vyobrazené a vypočtené - chválí především pracovitě

⁴⁷ MIKAN, J. *Jezuitské divadlo v Hradci Králové*, Městské historické muzeum 1939, s. 5.

⁴⁸ *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon 1995, §1804.

⁴⁹ POLEHLA, Petr, *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, nakl. Mervart 2011, s. 15-17.

kutnohorské obyvatelstvo a jeho katolickou víru. První vydání pověstí vyšlo v roce 1675 v Praze na Starém městě. Námět pro psaní čerpal Jan Kořínek z městského archívu, a z místních pověstí. Líčení události ukončil rokem 1614, takže dramatickými událostmi jeho současnosti se už nezabýval. Toto období uzavřel Kořínek nápaditým textovým detailem. Na začátku psaní „paměti“ se omezil v časové ose svého spisování a tuto časovou mez si položil k roku 1614 a zdůvodnil to tím, že právě v tom roce: „*tehdejší král český perkvverk kaňkovský, na rudu těch časů nejbohatší, zpustil*“⁵⁰, to jest, že z rozhodnutí panovníka se tehdy přestala těžit ruda na hoře Kaňku a Kořínek rezolutně prohlásil „*žádných paměti léto 1614 přebíhající ode mne nečekej. Ten rok Páně psaní mého meze jest. Non plus ultra: přes něj nepřekročím*“.⁵¹

Objasnění zasluhuje i jeho slovo v názvu pověstí a to je „*handštán*“. Kořínek ho sám objasnil slovy „*tak velký kus stříbrné rudy, jenž bys v ruce unesl*“,⁵² protože tyto hroudy stříbra se používaly podobně jako polodrahokamy a byly tak i oceněny znalci.

Zajímavé je chápání slova „*horník*“ a vysvětlení jeho významu. Proč autor píše jednou o „*hornících*“ a podruhé o „*Hornících*“, ale zdá se být vysvětlení srozumitelné. Horník s malým písmenem „*h*“ je pro něj havíř, který je zaměstnán a pracuje v dolech a dobývá nerosty a rudy. Horník s velkým „*H*“ je Kořínkem brán jako obyvatel královského města, kutnohorský měšťan, vážený občan. S významem těchto slov si ale Kořínek ve svém díle dále „*hraje*“ a dává jim dvojznačnost.

*Slova „paměti“ je zde použito ve starém významu, tedy „sepsání toho, co z minulosti stojí za zapamatování“, tedy jakási kronika, historie.*⁵³

Samotnému autorovi pověstí šlo především o to, aby oslavil Kutnou Horu a její obyvatelstvo jako věrné Čechy a katolíky.⁵⁴ K tomuto poznání a rozhodnutí místního obyvatelstva dospěl svým vnitřním přesvědčením a řádovou příslušností. Důraz dával i na jazykové vlastenectví, podobně jako B. Balbín. Autor dal i nahlédnout do dobových zvyků, které prokládá svými úvahami a básněmi. V textu pověstí autor velmi útočí na husity a reformaci. Z těchto kutnohorských pověstí je nejznámější dojemné vyprávění o Rozině

⁵⁰ VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 152

⁵¹ VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 161

⁵² VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 153

⁵³ VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 152.

⁵⁴ Srov. ŠTASTNÝ Radko, PhDr., *Kutná Hora literární, Antologie z děl kutnohorských spisovatelů*, Kontakt 2003, s. 33-34.

Ruthardové. Kořínkovo spisování se stalo pramenem pro historickou lingvistiku. Do svého díla připojil i slovníček „slov horničných“.

Úryvek z kapitoly Handštan sedmý: Horníků v boji udatnost:

„Táboři byli lid divoký, od slunce a větru osmahlý, vzezření strašlivého a hrozného: nebo měli oči vorličí, vlasy nesčesané, brady opuštěné, postavu vysokou, oudy chlupaté a sršaté, nehty klikaté a k ptačím pazourům podobné, kůži tak tvrdou, že b od ní jako pancíře meč odskočil. I kdož by se jich nezděsil a zdaleka před nimi neutekl? Horníci se jich neděsili, Horníci před nimi neutekli: nýbrž směle na ně dotírali a je jako bodláčí škodlivé na tom pěkným české země poli plenily“.⁵⁵

V krátkém textu tohoto úryvku můžeme rozeznat silné empatie a vroucí city, náklonnost ke svým blízkým spoluobčanům. Kališníky líčí jako divochy hrozného zjevu. Všichni by se jich měli bát, ale jediní Kutnohořané se jich nezalekli, neutekli před nimi. Postavili se jim a porazili či plenili jejich řady. Je zde znát autorovo výrazné nadšení v boji mezi dobrem a zlem, mezi hrubou silou a pracovitým lidem kutnohorským, který si zaslouží vítězit a ubránit svoje živobyті.

Dostupné zprávy, drobné zmínky nám dovolují si Jana Kořínka představit jako velmi činného a živoucího člověka. Nebyl krotkým řeholníkem, ale měl velkou chuť se uplatnit ve veřejném životě a zvláště v mládí byl velmi rázným člověkem a působil až neduchovním způsobem. Poté co se v mládí vybouřil, v pozdějším věku se u něj uplatnila další vlastnost vzdělaného člověka a to smysl pro spravedlnost a diplomacii. Byl stále veřejně činný a úspěšný, např. v mírnění sporů a konfliktů mezi různými vrstvami společnosti. Velmi známé je jeho vyřešení litoměřického sporu mezi českými měšťany a jejich šluknovským německým biskupem za použití diplomacie. I na základě této zkušenosti byl nazýván *Angelus pacis*, „Anděl míru“. Proslul za svého života nejen jako spisovatel a pedagog, ale i jako občan, veřejně činný muž.

Jan Kořínek měl však mnohem širší záběr a v roce 1677 vydal dílo filozofické a etické s českým názvem Čtyřnásobný protijed proti všem hříchům, které mělo povahu díla s typickou barokní moralitou.⁵⁶

Hlavním Kořínkovým cílem bylo spisováním Kutnou Horu oslavit a povznést, proto vybíral z její minulosti jen zážitky a příhody tzv. „chvalitebné“, které město a jeho

⁵⁵ ŠTĀSTNÝ Radko, PhDr., *Kutná Hora literární, Antologie z děl kutnohorských spisovatelů*, Kontakt 2003, s. 36.

⁵⁶ VANĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 151-152.

obyvatele oslavovalo. Sledoval tím skrytý záměr, který daleko přesahoval rozměry a poslání pouhé místní kroniky. Jeho záměr byl doprovázen dalším bonusem. Pověsti byly psány česky. „*Jeho tvorba je jedna z nejvroucnějších tvůrčích děl barokního patriotismu, a to nejen zemského a regionálního, ale i jazykově národního, i když se to nijak důrazně v knize neprosazuje. Kořínska totiž vedla ctižádost oslovit svým dílem co nejširší okruh čtenářů a myslel především na ty, kteří latinsky ani německy neuměli. To byl významný počín oproti např. Balbinovu literárnímu okruhu, který psal jazykem vzdělavců, tedy latinsky*“.⁵⁷

Své rozhodnutí psát česky odůvodnil v Předmluvě ke čtenáři takto:

*„Abych tuto knihu v českém vydal jazyku, trojí příčina mne dohnala. První, abych dokázal, že se za řeč mateřskou (jakž mnozí nepotatili Čechové dělají) nestydím. Druhá: že jsem tuto práci k zalíbení a potěšení nynějších Horníků (jenžto větším dílem pouzí jsou Čechové) podnikl. I jakžby mně byli rozuměli, kdybych byl k nim cizím jazykem mluvil? Třetí: že bych byl všech věcí dle oumyslu svého v jiné řeči vynésti a vyvésti nemohl. Nebo jednaje o horních pamětech, musel jsem na mnoha místech po hornicku mluvit, tj. horních slov, kde a jak slušelo, užívat. Jaký by byl filosof, kdyby po filosoficku, a lovec po lovecku, švec po ševcovsku nemluvil“?*⁵⁸

Kořínska literární mysl byla výrazně optimistická a plná naděje do budoucnosti. Čerpal sice z minulosti, ale spíše psal o zanechaném dědictví otců. Do válečné minulosti se přímo neobracel, ani se nevracel do těch nejtěžších poválečných let.⁵⁹ Jeho literární obraz minulosti mířil do optimistické budoucnosti: „*tak nám tito opatrní muži vážní a svým potomkům bedlivého oka za nejlepší podíl dědictví zanechali*“.⁶⁰

Svým spisováním se Kořínska snažil překonávat pobělohorskou bídu a hospodářský úpadek českých zemí, který byl zvýrazněný neblahými následky kruté třicetileté války. Proto barokní autor dobře cítil, že jen vzpomínky a úvahy o jasné budoucnosti nestačí. Přizval si na pomoc ke své próze ještě poezii, aby kutnohorským současníkům vlila do žil naději, činorodost a vůli obnovit slávu a bohatství minulých dob. Hromadil příběhy o statečnosti předků, o jejich ctnostech, bohatství, schopnostem a výkonech, o jejich

⁵⁷ VAŇEK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 154.

⁵⁸ VAŇEK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 154-155.

⁵⁹ VAŇEK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 155.

⁶⁰ VAŇEK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 156.

organizačním důmyslu a kulturní i mravní úrovni, o jejich štědrosti a naopak šetrnosti na prvním místě, i o jejich věrnosti a oddanosti a přitom uvážlivé opatrnosti a ostražitosti.⁶¹

Umělecké ambice básníka Jana Kořínka se ještě více uplatnily na koncích jednotlivých kapitol pověstí, tzv. *handštánů*, které byly ukončeny básní. Verše jsou to umělé, někdy výrazně prostší, vždy však citově velmi vypjaté a barvité. Oslavovaly minulost Kutné Hory a apelovaly na čtenáře, aby se podle vzoru a odkazu předků sami chovali. V tomto duchu může být Kořínek nazván velkým vlastencem a patriotem.

Zajímavostí je závěr čtvrtého „*handštánu*“, který autor vydoloval údajně z dolu jménem „Slavík“. Tam umístil básně s názvem „*Sonáty slavičkové, jichžto on v svém zpěvu užívá*“. Je to pokus vyjádřit zvuky lidského jazyka zpěv ptáků. *Tak se v tomto díle propojuje psaná literatura s hudbou – oba umělecké obory spolu jakoby soutěží v barvitosti žánrů. Jeden z dobových žánrů, který byl hojně v té době užíván, se přímo nazývaly „ptačí sonáty“. Pěstovaly se horlivě na dvoře císaře Rudolfa II. a ty jsou jednou z hlavních postav Kořínkova díla. Těmito uměleckými postupy, založenými na obrazu neboli „podobnosti“, jak Kořínek tyto postupy nazývá, tj. na metafoře, složité komponované a proměňující, jsou budovány i v dalších částech Kořínkovy knihy.*⁶²

Barokní umění bylo vystaveno z počátku tváří v tvář velkému chaosu, který vyvstal před člověkem začátkem 16. století v „živém prostoru“. Ten pro něj byl rozvinutý do nekonečna a naprosto nepřehledný, přeplněný všemi možnými tvary pohybujícími se mezi skutečností a neskutečností. Člověk byl pod tlakem úžasu, který se ho zmocňoval při tomto pohledu, a tak člověk pocítil potřebu řádu a potřebu existence zákonů umožňujících organizaci a pořádek v tomto rychle plynoucím a ožvlém světě. Proto v tomto „čase úžasu“ nad nekonečným prostorem spojeným s objevem dálek a územím v zámoří, právě tady na půdě Iberského poloostrova vznikají dva nové velké církevní řády – a to řád Bosých karmelitánů a řád Tovaryšstva Ježíšova, oba řády s režimem a řádem a s velmi tuhou disciplínou.

Tento řád a disciplína u jezuitů jim dovolila žádat generála jezuitů a podstoupit boj s protivenstvími přírody a lidí a pustit se opravdově do neúprosného boje s neproniknutelnými pralesy Jižní Ameriky, s pouštěmi Mexika nebo palčivými vedry Etiopie. Hrdinství těchto mužů, kteří jinak působili na svých místech velmi blahodárně nejen ve smyslu náboženském, ale i jako nositelé civilizačních vymožeností lidstva, bylo

⁶¹Srov. VAŇEK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze, 2005 s. 157.

⁶²VAŇEK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 158.

takové, že oni sami žádali, aby byli zařazeni do dalekých misí v zámorí. O těchto hrdinech své doby se psaly knihy, byly vydávány zprávy o mučednících padlých v tomto poslání. To byli praví barokní hrdinové, nerozlučně spjati s jistou ideou a vítězí i podléhající v jejích službách.

„Hrdinství však projevovali tito muži a členové české provincie Tovaryšstva Ježíšova v dalším století XVII. a XVIII. i jinak. Nemuseli být posíláni daleko za moře, ale byli účastni a aktivně zapojeni v době velké morové epidemie na počátku let osmdesátých XVII. století a hlásili se dobrovolně, ač si byli plně vědomi nebezpečí, které jim hrozilo při ošetřování morem nakažených, a také tento konec smrtí v této službě nalézali. Příkladem může být nejen Bedřich Bridel a Vierius, ale celou plejádu podobných příkladů je možné uvést u nás i v jiných zemích – příkladů, jež ani nejzuřivější protijezuitská zaujatost nemůže vymazat z historie. Toto sebeobětování dovedené až do sebezničení bylo vedeno cností posloužit jisté ideji – v daném případě příkazu lásky, hlásanému evangeliem“.⁶³

3.2 Bedřich Bridel (Bridelius) (1618, Vys. Mýto – 1680, Kutná Hora)

Jezuitský misionář, byl jedním z nejvýraznějších českých barokních literátů. Byl příkladem barokního hrdiny své doby, velmi vzdělaný a statečný muž. Pocházel z měšťanské rodiny, která prošla v důsledku stavovského povstání mnoha útrapami. Pohnuté roky raného dětství zanechaly na Bridelově citlivé duši hluboké jizvy. Ve věku osmnácti let vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Studoval teologii, učil rétoriku, a po vysvěcení na kněze byl profesorem v řadových školách a poté řídil jako správce jezuitskou akademickou tiskárnu v Praze v Klementinu. Během celé doby B.Bridel vybrušoval svůj nepopiratelný dar jazyka a zanechal po sobě úctyhodné dílo náboženské poezie i prózy, které se později stalo předmětem mnoha studií.

„Při své duchovní činnosti si Bridel pomáhal duchovními knihami a během své profesionální kariéry přeložil texty, které mu následně sloužily při vštěpování základů křesťanské víry dětem i dospělým. Raným náznakem Bridelova výjimečného nadání je jeho parafráze na Gulden Kleynodt Mikuláše Kusánského, kterou napsal v roce 1656 za použití nápadité rýmované struktury, důmyslných slovních hříček, lidových přísloví a rčení. Jeho

⁶³ KALISTA Zdeněk, *Tvář baroka*, Vyšehrad 2014, s. 36-37, 50.

nejvýznamnějším dílem je v tomto směru *Křesťanské učení veršemi vyložené – epická báseň o více než 5000 verších*“.⁶⁴

Po odchodu z Prahy se oddal protireformační misii a téměř čtvrt století procházel východními Čechami a obracel protestanty na římské katolictví. Při své obětavé službě nemocným morem v Kutné Hoře se sám nakazil a zemřel 15. října 1680. „*Pochován byl se svými třemi spolubratry na barborském hřbitově. Příbuzní pak roku 1701 dali vyrobít všem čtyřem spolubratřím mramorovou náhrobní desku, jež byla vsazena do zdi Dušičkové kaple u chrámu sv. Barbory a po zrušení barborského hřbitova zůstala v jeho ohradní zdi*“.⁶⁵

Na paměť těchto čtyř sebeobětujících se kněží Tovaryšstva Ježíšova nechal staroboleslavský probošt a děkan Jan A. Čapek, synovec Bedřicha Bridela a bratr Jiřího Čapka, v roce 1701 zasadit do chrámové zdi mramorovou desku s českým nápisem:

„*Tuto pohřební památku dvojí ctihodnému knězi Fridrichu Brideliusovi z Tovaryšstva Ježíšova, jenž v posluhování morem nakaženým v Horách Kutných Leta Páně 1680, slavně duši svou položil a tuto s tovaryši svými v této svaté práci v Kristu zesnulými dvojí ctihodnými kněžími z téhož Tovaryšstva, P. Jiřím Čapkem, P. Janem Pergerem a P. Václavem Tatýrkem v Pánu odpočívá, postavití dal důstojně velebný pan Jan Alexius Čapek, staroboleslavský probošt a děkan, etc*“.⁶⁶

Básnická tvorba Bedřicha Bridela je vrcholem české katolické barokní meditativní literatury. Jeho projev hloubavého filozofa, mystika byl srozumitelný prostému člověku a byl blízko k lidové poezii. Bridel využíval bohatosti a zvukových hodnot českého jazyka a ve svých spisech – legendách, písních, básních a katechetických dílech – řešil mystický poměr mezi Bohem a člověkem. V roce 1658 vydal notovanou sbírku vánočních písní a koled *Jesličky*. Charakteristickou skladbou z této sbírky je básnická skladba *Co Bůh? Člověk?* Vztah Boha a člověka je pojat z pohledu myšlenek zakladatele jezuitského řádu Ignáce z Loyoly. Vztah jako protiklad mezi dvěma póly, Bohem a člověkem, tvoří i autorův básnický obraz.⁶⁷

Úryvek z básnické skladby:

Já popel, prach a blato,

⁶⁴ LOUTHAN Howard, *Obrácení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*, Rybka Publishers, Praha 2011, s. 187.

⁶⁵ VANĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, SOA v Praze 2005, s. 38.

⁶⁶ ŠTASTNÝ Radko PhDr., *Kutná Hora literární, Antologie z děl kutn. spisovatelů*, Kontakt 2003, s. 38.

⁶⁷ VANĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha SOA v Praze 2005, s. 40.

Trupl (hrouda) země a hnůj shnilý,

ty sem přidáváš zlato,

činiš můj nástroj spanilý.

Co jsi, ó Bože svatý?

Cot' mám před tebou říknouti?

Tvou jsem, ach, láskou jatý!

Smím-li jen k tobě vzdechnouti?

„Evropské baroko XVI. století mělo několik znaků, které ho určovaly. Společným znakem byla viditelná snaha maximalizovat řadu fenoménů na obzoru duchovním i materiálním. Tato snaha se projevovala úsilím baroka vytrhnout vše, co nazírá a na co pomýšlí z dimenzí tohoto světa a vytvořit v něm znatelné zdání „jiného“, resp. „druhé“ světa. Tím, že umění baroka vystupňovalo ve svých dílech vezdejší realitu do pohledu odrazu skutečnosti nezemské, hodnot absolutních, spirituálních, vytvořilo si vlastní pohled na oživený prostor a skrze tento prostor chtělo proniknout do závratné hloubky a dálky nekonečna a „poznat sebe samého na cestách ve znamení kříže“. I gesta viditelná na barokních obrazech jsou umocňována tak, aby se stala nositeli více než reálného vzezření postavy, aby zachytila živěji třeba její napětí, hněv, rozhodnost, její majestát a autoritu. Barokní autor používá prostor a jeho hodnoty – velikost, nepatrnost, šíři, délku, barvu – a ty se pak stávají více než kdy předtím výrazovými prostředky, oživují tento prostor“.⁶⁸

„Baroko je v tomto smyslu charakteristickým slohem, ožvlým prostorem. Silné motivy na barokních dílech – Ukřižování, Narození Páně, Poslední soud nebo i jen obrazy či sochy významných jednotlivců obsahují jakousi skrytou dynamiku. Postavy velkých dramát na obrazech nás uchvacují svou plasticitou. Drama děje se jakoby přelévá přes okraj plátna a ani rám obrazu nezabrání vymodelované postavě aby „vycházela“ nebo „vyjížděla“ z obrazu. Vír barev a tvarů působí na člověka nespoutanou silou v podobě síly a chvění, i cítění tohoto neohrazeného prostoru, ač stojíme jakoby mimo rámeček dění“.⁶⁹

3.3 Ignác Viktorin Raab (1715, Nechanice – 1787, Velehrad)

Přední představitel naší pozdně barokní malby, představitel kutnohorských malířů. Základům řemeslných a malířských technik se naučil u jičínského malíře Jana Jiřího

⁶⁸KALISTA Zdeněk, *Tvář baroka*, Vyšehrad 2014, s. 52.

⁶⁹KALISTA Zdeněk, *Tvář baroka*, Vyšehrad 2014, s. 40-41.

Majora, pokračovatele odkazu Petra Brandla. Zkušenosti malíře získával prací pro arcibiskupský seminář v Praze. Poté odcestoval na Moravu, kde pobýval v Brně a v r. 1744 vstoupil do jezuitského noviciátu a po studiu se stal plnoprávným členem Tovaryšstva Ježíšova. Byl velmi žádaným malířem a v důsledku toho velmi často cestoval. O pohybu umělce informují řádové katalogy české provincie Tovaryšstva Ježíšova, které byly vedeny od roku 1710 do zrušení řádu, roku 1773 a kde je u každého člena veden hlavní obor jeho činnosti, kdy, jak dlouho a na kterém místě působil.

„Tak můžeme zjistit, že Ignác Raab pobýval v jezuitských kolejích v Uherském Brodě (1747), Uherském Hradišti (1750), Olomouci (1750,1753), Jihlavě (1752). V letech 1754 až 1757 byl malíř přidělen do stavební huti v Kutné Hoře. Zde pracoval na pozici jako vedoucí malíř pro chrám sv. Barbory. Pro výzdobu tohoto chrámu dodal obrazy sv. Barbory, sv. Blažeje, sv. Háty a sv. Kateřiny. Chodby jezuitské koleje obohatil obrazovým cyklem s náměty ze života světce sv. Františka Xaverského. Cestování ukončil malíř v Praze, kde se trvale usadil v pražském Klementinu (1758-1769), odkud vyjížděl za prací do Jihlavy, České Lípy či Litomyšle. Početný obrazový soubor vytvořil pro jezuitu v Opavě (1772-1773) a pro premonstráty v Brně (1773). Po zrušení řádu v roce 1773 našel Raab útočiště u cisterciáků na Velehradě, a to až do své smrti v roce 1787“.⁷⁰

Raab patřil mezi nejplodnější malíře své doby. Po zrušení jezuitského řádu bylo jeho dílo rozptýleno a tak se dochovalo pouze asi 200 obrazů. Jeho motivy, které se nejčastěji objevují na výzdobách církevních objektů, byly životní příběhy hlavních jezuitských světců, sv. Františka Xaverského a zakladatele řádu Tovaryšstva Ježíšova sv. Ignáce z Loyoly. Sv. František Xaverský byl patronem jezuitských misí. „Význam misijní činnosti jezuitů měl dvě roviny působení. V první rovině šlo o evangelizaci pohanských národů v zámoří, a ve smyslu druhém, o navrácení ztracené víry v českých zemích v době pobělohorské. Rekatolizační snahy byly velmi aktuální zvláště v Kutné Hoře, kde většina obyvatel byla utrakvistického či luteránského vyznání. Sv. František Xaverský byl v Kutné Hoře uctíván jako „morový patron“ a ochránce před náhlou smrtí společně se sv. Barborou. Úcta k tomuto světcovi byla prokazována zvláště v době morové epidemie v roce 1680 a 1714. Raab byl také patronem jezuitské koleje, pro kterou vytvořil roku 1755 cyklus 22

⁷⁰ VESELÁ KOLEČKOVÁ Jana, *Ignác Viktor Raab – malíř kutnohorských jezuitů*, Krásné město 3/2017, Město Kutná Hora 2017, s. 14.

obrazů ze života světce určených k výzdobě stěn kolejních chodeb. Vyobrazení měla poukazovat na misionářský vzor řádu hodný následování“.⁷¹

Soubor Raabových obrazů vypráví skutečný příběh sv. Františka Xaverského počínaje misijním pověřením a jeho naloděním. Obrazy líčí jeho nesnáze ve východní Asii, kdy musel překonat sám sebe i nedůvěru místních obyvatel. Tu se mu podařilo rozptýlit léčením nemocných a pomoci potřebným. Cyklus zachycuje průběh obrácení na katolickou víru od postupného zrazování domorodců od primitivního náboženství, přes seznamování s křesťanskou myšlenkou, až po křest pohanů. Velkou pozornost věnoval malíř zázrakům sv. Františka Xaverského, které byly podkladem pro jeho kanonizaci. Děj cyklu se uzavírá smrtí světce na ostrově Sanciana a jeho přijetím do slávy nebeské. Cyklus těchto impozantních maleb se nezachoval do dnešních dnů.

U cyklu obrazů původně umístěných v chodbách jezuitské koleje bych se rád zastavil a charakterizoval na nich vliv italských a českých mistrů, s kterými se Raab při svém pobytu v Kutné Hoře potkal. Na první pohled jde o uzavřený a jednotný cyklus děl. „Malby odráží dobu druhé třetiny 18. století. Vyznačuje se novým přístupem k realitě. Oproti monumentálně pojatým barokním výjevům přeplněným vzrušeně gestikulujícími tělnatými a objemnými postavami nyní pozorujeme z obrazů jen nespočetný kompars drobných osob, jejichž tváře jsou klidné, téměř bez emocí. Scény namalované autorem jsou idylické, harmonické a ztišené. Důležitým prvkem se stává krajina s romantickými zříceninami a antickými stavbami. Výjevy jsou naplněny vzdušnou atmosférou a zlatavým světlem (tzv. benátský luminismus). Prosvětlení obrazu je dáno kombinací reálného a nereálného světla. Osoba světce je zdůrazněna vlastním vyzařujícím světlem v duchu rokokového výjevu. Typicky raabovské jsou zářivé pastelové barvy vstřebávané účinkem světla a rozplývání kontur vzdálenějších předmětů a osob v mlžném oparu. Příznačné je také pro Raaba celkové ladění obrazů do narůžovělých tónů. Obrazy vyjadřují posvátnou atmosféru a spanilost světce. Výjevy působí na diváka velmi emotivně“.⁷²

3.4 František Baugut (1668, Stráž pod Ralskem – 1726, Jihlava)

Sochař, který viděl Kutnou Horu především jako obraz. Galerie třinácti barokních soch a sousoší světců na terase před kutnohorskou jezuitskou kolejí dotváří velmi působivý

⁷¹VESELÁ KOLEČKOVÁ Jana, *Ignác Viktor Raab – malíř kutnohorských jezuitů*, Krásné město 3/2017, Město Kutná Hora 2017, s. 16.

⁷²VESELÁ KOLEČKOVÁ Jana, *Ignác Viktor Raab – malíř kutnohorských jezuitů*, Krásné město 3/2017, Město Kutná Hora, 2017, s. 14-16.

historický obraz města a je jeho nedílnou součástí. Obraz galerie soch dotváří paralelu k pražskému Karlovu mostu a podle některých historiků (PhDr. Blanka Altová) je ideově jednodušší než na Karlově mostě, protože na terase před kolejí převažují sochy jezuitských řádových světců a panovníků, kteří byli ochránci církve. Dvanáct barokních soch je dílem Baugutovým, jen jediná socha sv. Jana Nepomuckého není z jeho dílny, je pozdějšího data a autor je dodnes neznámý. Nápisy pod jednotlivými sochami jsou v latině a obsahují zajímavá zjištění, např. sečtením velkých písmen textu označují dobu vzniku sochy, takže se jedná o jakési chronogramy, anebo označují datum významné události. Na soklu sochy jsou dále uvedeni donátoři některých soch a tyto jsou označeni vytesaným erbem donátora.

Jakou úctu měli jezuité například k sv. Václavu – patronu české země, zdůrazňuje umístění tohoto světce v galerii jednotlivých soch na „mostě“ před kolejí. Sv. Václav je ústředním sousoším, je umístěna uprostřed celé galerie proti hlavnímu vchodu do jezuitské koleje. Po jeho stranách se nacházejí sochy – postavy těch nejvýznamnějších světců jaké jezuitský řád dal světu. Tedy po pravici stojí sv. František Xaverský, druhý generál řádu a po levici je vyobrazen zakladatel jezuitského řádu sv. Ignác z Loyoly.

Dalšími světcí, kteří tvoří galerii podél průčelí budovy jezuitské koleje jsou od chrámu sv. Barbory tyto osobnosti: sv. Karel Veliký, sv. Anna, sv. František Borgyáš, sv. Florián, sv. Josef Kalasánský, již citovaný sv. František Xaverský, sv. Václav, sv. Ignác z Loyoly, sv. Josef, sv. Isidor, dále pokračuje sv. Ludvík IX., sv. Barbora a jako třináctý nejbližší městu je sv. Jan Nepomucký. Osobní vztah některých světců ke stříbrnému městu je zvýrazněn a citován v latinských textech, které v překladu zní asi takto:

pod sochou sv. Václava: *„Svatému ochránci Čechů věnují zbožní chráněnci“*,

pod sv. Ignácem z Loyoly: *„Svaté lásky a nebeské slávy horlivci, veliké společnosti praotci a zakladateli ke cti zřizuje a věnuje Hory tovaryšstvo Ježíšovo“*,

na soklu sochy sv. Františka Xaverského: *„Svatému Františkovi Xaverskému, duchem proroku a andělovi tělem, ochránci koleje a města Kutné Hory, apoštolu Indie a Japonska, věnuje štědrost zbožného dárce“*.⁷³

Tato plejáda světců na okraji terasy při cestě podél jezuitské koleje k chrámu sv. Barbory vytváří impozantní sloupořadí, které dokonale vytváří iluzi „mostu“, cesty spojujícího člověka žijícího za branami ve světském městě, který se občas vydá na cestu k

⁷³ ŠIMŮNKOVÁ Alice, *Galerie barokních soch před jezuitskou kolejí*, Krásné město, 1/2018, Město Kutná Hora, 2008, s. 014-15

„nebeské bráně“ s kulisou vysokých střech a architekturou chrámu sv. Barbory. Kutná Hora zažila opakovaně časy rozkvětu a pádu, které se skoro cyklicky opakovaly a určovaly ráz a život města. Město samo nebylo nikdy definitivním útvarem. Skládalo se vždy z nehybných částí, které reprezentovaly stavební a urbanistické celky a pohyblivé prvky, které tvoří samotní lidé žijící svůj život v tomto městě.

Dalším velmi povedeným dílem Františka Bauguta byla morová socha u Božích muk, tzv. morový sloup, postavený v letech 1714-1715 z hrubého pískovce. Toto sousoší svědčí o uměleckém nadání autora co do provedení a ornamentice.

Morové, mariánské a svatotrojiční sloupy byly stavěny v souvislosti s morovými epidemiemi, které se na našem území objevily již v roce 1280, kdy zemřelo na celém území Českého království přes 600 tisíc lidí. Naposledy poznamenaly morové rány naše země v letech 1679-80 a 1714-15. Tehdy bylo postaveno právě největší množství těchto památníků.

Stavěny byly nákladem obcí, šlechty nebo měšťanů, jako poděkování za překonání epidemie, jako upomínka na ni a vyzvání k modlitbě. Symbolika představy morové epidemie a způsob jak jí čelit poznamenala podobu morových sloupů. O lidech, kteří podleli morové nemoci bylo psáno jako o „střelených morovou ranou“. Na tzv. morových obrázcích z 16. a 17. století, je zobrazen Bůh Otec, jak z luku vystřeluje šípy – podoba moru, pod ním dole stojí zmučený Kristus a před ním Panna Marie orodující za lidstvo a zachycující šípy hněvu do svého pláště. Mor je zobrazován jako kostlivec s kosou a šípem jedoucí na kostře koně. Jedinou ochranou a pomocí v těch časech byla modlitba, nejčastěji k Panně Marii. A proto jsou morové sloupy stavěné převážně v II. pol. 17. století a v I. pol. 18. století zasvěcované právě Panně Marii.

František Bagut, stejně jako jiní kutnohorští sochaři, používal hrubozrný pískovec s velkými zbytky lastur, tzv. mušlák. Tento kámen se velice špatně opracovával a snadno podléhal rozpadu, proto je velice těžké ze zničených detailů rozpoznat rukopis sochaře – tzn. určit autorství u plastik umístěných v exteriéru. Františku Bagutovi jsou v Kutné Hoře přiřčeny na základě pramenů a zkoumání pouze sochy před Jezuitskou kolejí a již citovaný morový sloup. O účasti dílenské by se dalo uvažovat u díla sv. Václava v Golčově Jeníkově. Mezi jeho díla je mylně připisováno ještě sousoší sv. Jana Nepomuckého v sousedním Sedlci.

Jako sochař (statuarius) je František Baugut v pramenech uváděn mezi lety 1710 – 1716 působící právě v Kutné Hoře. Předtím pracoval jako řezbář – truhlář (arcularius) a nakonec od roku 1718 pracuje ve stavební administrativě (sociuspraefecti fabricae).

3.5 P. Jan Scribonius (1622, Plzeň – 1698, Kutná Hora)

Značné zásluhy o řád měl i P. Jan Scribonius (1622, Plzeň - 1698, Kutná Hora), ten byl známý po celém českém království pro duchovní záležitosti a věci, které vedl pro slávu Boží. Byl vychováván v Praze v konviktě sv. Bartoloměje. Působil v Klatovech a Kutné Hoře jako kazatel a exhortator a superior residencí. Jeho zásluhou vzniklo bratrstvo sv. Václava a také se významně zasloužil o trvalou slávu a výstavnost Svaté hory u Příbrami.⁷⁴

Příkladem člověka s otevřeným srdcem byl právě Jan Scribonius, na kterého platí myšlenka o spiritualitě sv. Ignáce, kde se dozvíme zajímavou myšlenku. „*Dobro je tím více Božské, čím je všeobecnější*“.⁷⁵ Proto je důležité dávat přednost takovým lidem a místům, kterým duchovní pokrok umožní, že dobro se rozšíří na mnoho jiných lidí a míst, které se budou nacházet pod jejich „pravomocí“ nebo budou jimi řízeni. Proto je důležité podporovat úmysl takový, kdy člověk poskytne pomoc jiným, ti další sami budou pak schopni pracovat pro blaho jiných a pomáhat druhým.⁷⁶

3.6 Jiří Ridel SJ (Bruntál 1639 – Praha 1680)

Další vynikajícím členem řádu byl Jiří Ridel, vyučený truhlář a řezbář, který vytvořil několik významných uměleckých děl, např. barokní oltáře v chrámu sv. Barbory vč. bývalého hlavního oltáře chrámu. Byl to nejen nadaný řemeslník, vyučený truhlář, ale hlavně také velmi čestný a obětavý člověk, aktivní ve službě pro druhé lidi. Koadjunktorem z Tovaryšstva Ježíšova se zařadil mezi hrdiny, kteří dobrovolně poskytovali služby nemocným v době morové epidemie. V Kutné Hoře umírají v roce 1680 tisíce lidí na mor, na stejnou nemoc, na kterou umírali nemocní i jejich ošetřovatelé s vědomím, že dobrovolně podstupují toto riziko. Při ošetřování nemocných morem takto odchází z pozemského života i jezuita a básník Bedřich Bridel a jeho druzi. Z pražské jezuitské koleje, staroměstského Klementina vyšlo na pomoc tehdy 24 dobrovolníků, ale zpět se vrátil jen jediný.

⁷⁴ HANUŠ Bohumil, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kuttna, 2012, s. 70.

⁷⁵ Srov. DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 81.

⁷⁶ DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha Trnava 2004, s. 83.

Po dvouletém noviciátu ho řádový katalog zaznamenává jako bratra koadjutora a truhláře (*arcularius*), který v letech 1670-1678 působil v Kutné Hoře a od roku 1678 v Praze u sv. Ignáce. Působil všude tam, kde byla zapotřebí jeho umělecké práce pro výzdobu řádového chrámu. Je pravděpodobným tvůrcem návrhu celého hlavního oltáře v kutnohorském kostele sv. Jakuba, který vyplňuje celý výklenek presbytáře. Rovněž tak je autorem a tvůrcem dekoru tří dochovaných oltářů v chrámu sv. Barbory - oltáře sv. Blažej, sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského. Tento řezbář a truhlář díky své činnosti u sv. Barbory měl velmi dobrou pověst.

Z Brna, kde je autorem dochovaných chórových lavic v kostele Nanebevzetí P. Marie, přichází Jiří Ridel do Kutné Hory a přináší si zálibu v zobrazování typických postaviček, tzv. maskaronů, které hojně používal na čela lavic a zmíněných oltářích sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského v chrámu sv. Barbory.⁷⁷

3.7 Karel Kolčava (Praha1656 – Kutná Hora 1717)

Další vynikající osobnost, v Čechách už méně známá, byl dramatik P. Karel Kolčava, kterému bylo vyhrazeno čestné místo v cizích přehledech světové dramatické jezuitské tvorby. Znamějším byl v mezinárodním prostředí svého řádu, a podobně jako B. Bridel vystřídal v Čechách mnohé řádové koleje, namátkou působil v Praze, Brně, Olomouci, Klatovech, Telči, Jičíně, Znojmu, Kutné Hoře. Vyučoval na universitách předmět filosofii, především v Praze a v Olomouci. Častěji byl studijním prefektem, zповědlníkem, konzultorem a katechetou. Karel Kolčava se stal hlavně tvůrcem vyspělého teoretického schématu jezuitských dramát, ale i aktivním divadelním spisovatelem. Náměty čerpal z obecné i české historie, nezanedbával ani stále živé antické podněty a proslavil se deklamační tragédií o Janu Nepomuckém. Na jeho tvorbě je vidět, jak silně bylo jezuitské drama spojeno se školní výukou. Kolčavova „melodramata“ jsou charakteristická formálně dokonalými, mnohomluvnými dialogy, které svědčí o autorově hlubokém vzdělání a které poskytují poučení hercům – žákům i divákům. Dramatičtí kritici v jeho dílech upozorňovali na existenci určité didaktické rozvleklosti, která byla způsobena Kolčavovou individualitou. Takže jeho hry ztrácely pravý dramatický náboj, i když se převážně jednalo o tragédie se scénami vražd a poprav, které se odehrávaly přímo na jevišti (cca jeho 17 dramát bylo s tragickým námětem). Z jeho dramát poznáváme rysy kolektivní produkce a ducha barokní dramatiky vůbec. Podle autora byl ale velmi důležitý

⁷⁷ CEMUS Petronila, *Bohemia Jesuitica, Tomus 2, 1556-2006*, Karolinum 2010, s. 1375-1381.

prvek divadla a tvorby divadelního dramatu výchovným a psychologickým nástrojem ke zbavení se studu a ostychu účinkujícího před obecnstvem.⁷⁸

3.8 Jezuité a jejich vztah k literatuře, divadlu a hudbě

Mezi hlavní úkoly jezuitského řádu patřily výchova věřících dle představ římskokatolické církve po tridentském koncilu a vzdělávání v duchu humanismu katolické orientace. Tovaryšstvo Ježíšovo mělo vypracovaný tzv. Studijní řád (lat. *Ratio studiorum* z roku 1599), který uváděl zásady humanisticko-křesťanského vzdělání do školní praxe a jenž platil na školách všech teritorií, kde jezuité působili. Vedle jezuitů působili ve veřejném školství ještě piaristé. Tyto dva řády po Bílé hoře naprosto ovládly školství a propagovaly prostřednictvím svých vzdělávacích ústavů humanismus románské provenience, který byl často uplatňován pedagogy a literáty z německých řádových provincií. Toto provázání vzdělanosti posilovalo pronikání cizích vlivů do domácího kulturního prostředí, vytváření multikulturní společnosti. K tomuto rozvoji přispívaly navíc vícejazyčné literatury a převaha latiny ve vzdělávacím prostředí.⁷⁹

Jezuitský vzdělávací systém, spojení ideálů antické etiky a vzdělanosti s křesťanskou morálkou a učením římskokatolické církve, se opíral o texty osvědčených antických autorit, ale i o učení církevních Otců, případně novodobých humanistických umělců. Velkou úlohu v jezuitské výchově hrály předpisy, příklady a napodobování, v dobové terminologii „následování“ – následování Krista a jeho učení a napodobování staletými osvědčených mravních a literárních vzorů. Proto se v latinských školách četli především Cicero, z básníků pak ukázky z Ovidia, Catulla, Tibulla, Propertia. Tam kde se vyučovala poetika a rétorika byli čtení a memorováni historici Livius, Curtius, Sallustius a z básníků pak obzvláště Vergilius a Horatius.⁸⁰

Jezuitská literatura byla jazykově a žánrově velmi bohatá, měla funkci především nábožensko-vzdělávací a mravně-výchovnou. Uplatnila se křesťanská poezie, zvláště hymny a litanie, obrazová poezie, velmi oblíbený byl nenáboženský epigram, slovní hříčky, neobvyklé nápady a specifické umělé finesy, ukazující na ostrovtip, básnický obraz, autorův důvtip a učenost.⁸¹

⁷⁸ HANUŠ Bohumil, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kuttna 2012, s. 70.

⁷⁹ SVATOŠ, Martin, *Bohemica Jesuitica, Literatura a rétorika jezuitů*, s. 777.

⁸⁰ SVATOŠ, Martin, *Bohemica Jesuitica, Literatura a rétorika jezuitů*, s. 778.

⁸¹ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina, JACKOVÁ, Magdaléna, *Bohemia Jesuitica 1556-2006*, s. 895

Jezuitské divadlo, to nebylo jen nádherná podívaná při oslavách svatořečení jezuitských světců a bohatě zdobená nosítka s výjevy z pašijí nebo scénami ze života Panny Marie uprostřed nekonečně dlouhých procesí či velkolepá představení pořádaná na počest významných hostů. Skromnější a důležitější podobu mělo divadlo školské.

Žák jezuitského gymnázia se s divadlem setkával při všech slavnostních okamžicích v běhu školního i církevního roku. Podoba divadla a jeho samotné spojení s duchovním prožíváním pak silně ovlivňovalo studentovo chápání úlohy divadla a jeho funkcí.

V době baroka a ve spojení s jezuitským řádem nabývá divadlo proti středověku zcela jiných podob. Již v *Duchovním cvičení* od Ignáce z Loyoly autor pracuje se smyslovým vjemem jako prostředkem rozjímání a s cestou k hlubšímu náboženskému prožitku, kde se otvírá cesta nejen ke zpracování biblických a legendických příběhů ztvárněných jako věroučné pravdy a tajemství pomocí dramatických, výtvarných a hudebních prostředků užívaných v barokním divadle.

K nejvýraznějšímu uplatnění divadelních prvků dochází během velikonočního tridua a o svátku Božího těla, stranou nezůstávají ani mariánské a titulární svátky. Při dramatických výstupech, které lze nazvat již divadelními hrami, bývaly předváděny na několika pevných pódiiích. Výpravnost, délka a počet účinkujících, a tudíž i nákladnost produkce byly již na počátku 30. let 17. století terčem kritiky. A i když přišlo nařízení od hlavního vizitátora o vypuštění divadelních prvků z procesí a jejich nahrazení krátkými hudebními produkcemi, nebylo to v České provincii akceptováno. Velkolepé divadelní výstupy byly striktně zakázány až v roce 1685 a tento zákaz docílil toho, že hry určené pro svátek Božího těla v českém jezuitském prostředí byly definitivně minulostí.

S jistou nevolí, kterou připouštělo *Ratio studiorum*, byla na jezuitských školách provozována i komedie a tragédie se všemi dostupnými divadelními prostředky. Stále se tak ve výstupech objevují i mezihry vkládané do díla, a to jak hudební, taneční, pantomimické či dialogické.⁸²

V oboru hudebním se dbalo na jezuitských gymnáziích vedle závažného úkolu hudebního vzdělávání na vybudování nového repertoáru katolických duchovních písní s všestrannou tematikou literární i hudební. Označovány byly jako lidové duchovní písně, i když se jednalo u řady z nich o individuální autorství. Na tomto poli měla katolická církev

⁸²BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina, JACKOVÁ, Magdaléna, *Bohemia Jesuitica*, 1556-2006, s.895-899.

a s ní i jezuité velmi těžkou úlohu. V české populaci byla živá tradice starší domácí tvorby duchovních písní protestanského původu, včetně husitského a českobratrského. Ty nesly spolu s velmi oblíbenými nápěvy také texty obsahující představy, které se odlišovaly od katolické věrouky nebo s ní byly v přímém rozporu.

Přesto nebylo výjimkou v rekatolizační hymnografii vydávání písní pocházejících z nekatolického prostředí, i když se vydavatelé ohrazovali proti provozování nekatolických lidových duchovních písní. Díky umělecké síle písňového odkazu Adama Michny z Otradovic a editorské činnosti Václava Holana Rovenského i Matěje Václava Šteyera SJ, byl vytvořen nový a cenný, po staletí živý repertoár duchovních písní s katolickou orientací. Matěj Václav Šteyer byl prvním autorem profilovaného Kancionálu českého (1. vydání 1683), který měl výrazný podíl na uchování českých hymnografických skladeb nekatolického původu.

Velkou péči věnovalo Tovaryšstvo Ježíšovo obřadní hudbě při liturgii ve významných kostelích. Zejména po radikální proměně náboženských poměrů, kterou byla pobělohorská rekatolizace, vyvstala s postupujícím časem naléhavější otázka repertoáru obřadní hudby. Katolická církev se s ní dokázala úspěšně vyrovnat zejména díky tomu, že měla historicky kodifikovaný rezervoár obřadní hudby v gregoriánském chorálu.

Aby byl prodloužen věroučný aspekt a působení figurálního slohu liturgické hudby i mimo chrámový prostor byly uplatněny kompenzace pro veřejné náboženské slavnosti v plenéru, procesí procházelo často nejen kolem kostelů, ale i v ulicích měst, na památných místech, kde trpěli mučedníci, odehrály se zde zázraky apod. Nejvyšším světským hudebním žánrem, který podnítili a podporovali v Čechách jezuité, byla slavnostní hudebně-dramatická tvorba. Ta byla zejména presentována při významných příležitostech, jako byly císařské a královské korunovace.⁸³

V dramatické tvorbě jezuitů vystupuje trojí pedagogický aspekt. Za prvé je to osvojení si cnosti, pak předání obsahů víry podle katolické nauky a posledním neméně důležitým aspektem je vzdělání v humanitních disciplínách, zejména v latině a rétorice. Přístup, jaký k tomuto výchovnému vztahu s třemi aspekty, zaujali někteří jezuitští teoretikové umění velmi zajímavý. Lze usuzovat, že zakládání jezuitských škol nebylo hlavním cílem, který by byl v počátcích působení jezuitského řádu vnímán jako prvotní. Již po prvních letech jezuitského školství se však ukázal jako vhodný prostředek k dosažení

⁸³ SMOLKA, Jaroslav, *Bohemia Jesuitica, Hudba u jezuitů*, Karolinum 2010, s. 984.

tohoto cíle. Na prahu novověku bylo sv. Ignácovi a jeho kolegům jasné, že vzdělání mění roli člověka ve společnosti. A to slavné Ignácovo „*pomáhat duším*“ se dá velmi dobře uskutečnit právě prostřednictvím vzdělávání. Dobrá odezva práce prvních jezuitů s mládeží vyvolala značné nasazení na poli vzdělávání a vedla k založení prvních škol a k rozmachu výstavby škol dalších. Prioritou jezuitského školství se staly humanitní obory, po jejichž zvládnutí měly následovat filosofie a teologie. Ignác sám v Římě založil vlastní kolej v r. 1551 a ta mohla sloužit jako vzor ostatním školám. Ze způsobu vedení vzdělávání a nárůstu počtu škol lze usoudit, že mýtus o jednotném a uniformním „jezuitismu“ s vojenským režimem se nezakládá na pravdě. Naopak důraz byl kladen na svobodu a návaznost předmětů a znalostí, opakování probrané látky, aktivní účasti žáků na vlastním vzdělávání. Mnoho času bylo věnováno rozvoji dobrého stylu v projevu. Poté co dosáhl počet jezuitských škol čísla 250, byla nutná již kodifikace hlavních zásad, kterými by se všechny školy řídily. Tak vznikl základní učební plán a řádová pedagogika s tím, že byl stále zachován velký prostor pro vedení jednotlivých škol. Tak na základě dlouhých jednání vedených od roku 1586 do roku 1599 bylo vydáno definitivní znění dokumentu nazvaného *Ratio studiorum*. V něm byl vytýčen ideál vzdělávání, který spočíval na „jednotě cností a vzdělání, učení a zkušenosti, víry a rozumu“. K správné životní praxi je nezbytná dobrá literatura, tedy kvalitní četba a vzdělání, a ctnostný život, který byl blízký všem humanistům. Z tohoto přesvědčení, že dobrou četbou jsou hlavně díla klasických autorů, vyrostl také nový typ školy, zejména gymnázia. Gramatika, rétorika, latina, řečtina, to byly propagované disciplíny, které tvořily základ výuky na jezuitských školách. Jedním z dalších důvodů, proč jezuité přijali tento humanistický vzdělávací systém, bylo to, že „...věřili tomu, že humanistická studia budou formovat přímý charakter a zbožnost“.

Za vrcholnou cnost byla považována *zbožnost - pietas*, která sice v antice i u humanistů měla mnohem širší rámec, než jaké má české slovo zbožnost, nicméně u jezuitů je náboženský a duchovní význam tohoto slova prvořadý. „*Vše má být řízeno tak, aby během studia na prvním místě stála zbožnost (pietas)*“.⁸⁴

Smyslovost je v jezuitském vzdělávání brána velmi vážně. Použití smyslů (*applicatio sensuum*) je důležité pro vnímání okolního světa a tím skrze smysly lze poznávat Boha. Stvoření je zakusitelné a plodné pro poznání Boha díky smyslům. Již filosof, literární kritik Jacobus Pontanus (zv. Mostecký) píše, že nikdo nemůže poznat Boha, nevnímá-li jím stvořené věci svojí inteligencí a poznávací schopností. Neviditelnost

⁸⁴POLEHLA, Petr, *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, Mervart 2011, s.20-21.

Boží je totiž vnímána prostřednictvím toho, co bylo učiněno poznatelným. Prostřednictvím smyslově vnímatelných skutečností je také ukazován a přibližován mimosmyslový svět. Tak jsou při představení jezuitského divadla divákům předkládány nejprve duchovní bytosti – andělé, démoni, duchové, aj., ale později také další vlastnosti – především cnosti a neřesti, duševní vnímání, lidské vlastnosti, apod., a to díky alegoriím, které postupem času v jezuitském divadle zdomácněly.⁸⁵

Některé komentáře k *Ratio studiorum* uvádí, že se mělo při uvádění divadla dbát na to, aby divák byl zdravě otřesen, aby se mu ošklivily neřesti a aby odložil špatné návyky, dále aby se vyhnul blízké příležitosti ke hříchu, aby rád usiloval o cnosti a v této zálibě rostl a aby horlivě napodoboval a následoval světce.

Spirituální postoj, který Ignác rozvinul ve svých *Duchovních cvičeních*, měl dovést člověka k správným rozhodnutím, aby konal *vše k větší cti a slávě Boží*, což byla oblíbená Ignácova zásada a stala se hlavním heslem jím založeného řádu. Hlavní poslání řádového divadla bylo uvedené na synopsích divadelních her, kde byla uvedena zkratka tohoto hesla OAMDG. (*Omnia ad maiorem Dei gloriam*).⁸⁶

Základní členění divadelních her zakotvené v řádovém školství podle námětu lze sestavit velice přehledně. Uváděny byly biblické hry s hlavními hrdiny typu Lazar, Saul, Šalamounův soud, David, z žen pak byly oblíbené Judith, Ester. U historických her byly oblíbenými postavami sv. Konstantin, sv. Jindřich, sv. Hildegarda, u nás pak hojně téma svatováclavské, romantický příběh o Dívčí válce, další tzv. hagiografické hry řešily postavy a osudy poustevníků, mučedníků, z nich nejznámější byl sv. Maurus, Tomáš Becket, sv. Augustýn, sv. Václav (hra uvedená v češtině v Praze r. 1585). Zdaleka nejoblíbenější postavou a nejznámější hrou byl kus Cenodoxus – Pařížský doktor, tragédie, barokní drama od Jacoba Bidermanna označovaná jako nejslavnější jezuitská hra. Šlo o postavu poukazující na to, že během lidské existence nelze dosáhnout dokonalosti, ale že člověk je slabý se svými hříchy a chybami. Velmi oblíbené hry byly dobrodružné z exotických končin líčící práci misionářů a obrácení původního obyvatelstva. Často se jednalo o syny panovníků východních říší a vladařů afrických kmenů.

⁸⁵ POLEHLA, Petr, *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, s.31-32.

⁸⁶ POLEHLA, Petr, *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, s.40

3.9 Jezuité a jejich vztah k architektuře a stavitelskému umění

Jezuitský řád jako významný činitel v oboru školství, vzdělávání a vědy, který se vlastní tvorbou svých členů řádu účastnil výběru nejvýznamnějších architektů a stavitelů ve všech stavebních a architektonických oborech, vč. řemeslného umění. Nový řád proto náležel k největším objednatelům architektonických staveb a děl, a objednával u nadaných autorů další tvorbu i v interiéru chrámů a kostelů všech druhů umění. Řád Tovaryšstva Ježíšova proslul bohatou stavební činností, k níž zval známé i mladé odvážné umělce, ať už to byly dynastie v čele s Carlem Luragem, Domenicem Orsinim, či rodiny Dientzenhoferů.

Jak píše Mojmir Horyna v této kapitole můžeme srovnávat jezuitskou stavební horečku s podobným jevem, který doprovázel založení a neméně rychlé rozšíření cisterciáckého řádu ve 12. století. Rozdíl mezi oběma řády byl zejména z hlediska umělecké výzdoby kostelů – u cisterciáků šlo o určitý minimalismus výzdoby, alespoň v jejich počátcích, a u jezuitů šlo naopak o určitý dobový konformismus. Veškeré architektonické a umělecké problémy byly ponechány v kompetenci architektů. Jezuité od výtvarného díla a architektury požadovali to, co je charakteristické pro barokní cítění, totiž zjevnost nadpozemských skutečností a zpřítomnění, vizualizaci Božího působení v pozemském světě. Jak konstatoval historik Zdeněk Kalista, intencí barokního umění je zpřítomnit Boha skrze pozemský svět.

Především druhá polovina 17. století byla tedy obdobím určité stavební horečky ve službách jezuitského řádu, který po ekonomické stabilizaci a zajištění nových kolejí přistupoval k výměnám provizorních sídel za ambiciózně budované novostavby. Spolu s kolejemi a residencemi vznikaly i nákladné stavby kostelů. Dokladem této aktivity je cílené zaměstnávání takových architektů a stavitelů jako byli architekti Carlo Lurago, Giovanni Domenico Orsi, Francesco Lurago v období raného baroka a především Kryštof Dientzenhofer a jeho syn Kilián Ignác, kteří dominovali v období vrcholného a pozdního baroka. Tito stavitelé přinášeli do Čech formy italské architektury. Aktivita raně barokních mistrů směřovala a prosazovala dominující typ raně barokní kostelní stavby jako rozlehlého jednolodí s bočními kaplemi a emporami, a poměrně širokým a nehlubokým kněžištěm.⁸⁷

⁸⁷Cemus Petronilla, Cemus Richard SJ, *Bohemia Jesuitica*, 1556-2006, Tomus 2, Nakladatelství Karolinum 2011, s.167

Každý kostel jezuitské koleje či rezidence měl přísně strukturovanou ikonografii, která podléhala schválení na generalátu v Římě. V téměř všech kostelech spravovaných jezuitským řádem nalezneme vedle apoštolů, zvláště Petra a Pavla, velmi akcentovaných patronů řádových, také připomínku českých zemských patronů, ať už v podobě kaple jim zasvěcené, obrazů nebo soch na oltářích či na nástěnné malbě. V Kutné Hoře jsou ve sv. Barboře čtyři obrazy se scénami z legendy svatováclavské zavěšeny na stěnách chrámu. Chrám v té barokní době spravovali jezuité. Nedaleko mezi kamennými sochami z dílny jezuitského koadjutora Františka Bauguta zdobící terasu před jezuitskou kolejí také nechybí čeští zemští patroni.

V oboru sochařství, malířství a uměleckých řemesel volili jezuité umělce schopné realizovat jejich nároky na silnou sdělnost a působení výtvarných děl. Nezanedbatelný podíl na výzdobě jezuitských kostelů a kolejí měli i členové Tovaryšstva Ježíšova bez kněžských svěcení, řádoví bratři, tzv. koadjutoři, kteří pro *societas* vykonávali svou profesi.⁸⁸

Po příchodu jezuitů do Kutné Hory v roce 1626 se řád usídlil díky dárci do prozatímní budovy „koleje“ uprostřed darovaného areálu. Rozsáhlý dům splňoval všechny funkce nutné pro chod řádového společenství. Byl zde refektář, sklep, kuchyň, místnost pro hosty, cely. Jezuité v tomto provizoriu strávili více jak padesát let a po přestěhování do nové koleje tuto stavbu přestavěli na řádové gymnázium. Zakládací listina vydaná císařem Ferdinandem II. dne 18. dubna 1633 mluví o darování ohraničeného areálu a předání konfiskovaného majetku v podobě kutnohorských statků v okolí. Vlastní výstavba nové koleje započala až roku 1666. V průběhu zahájení bouracích prací podepsal tehdejší rektor koleje P. Jan Motitus 2. března 1667 smlouvu se stavitelem Giovannim Domenicem Orsim de Orsinim, jejíž opis se dochoval do současných dní. Orsini uplatnil svoje zkušenosti s odváděním spodních a splaškových vod, které nabyt při výstavbě pevností jako hlavní císařský stavitel. Roku 1676 však zemřel a na jeho místo nastoupil Carlo Lurago, přesněji jeho synovec Francesco. V roce 1710 se nastěhovali první členové řádu, kazatel a profesori do 6 nových ložnic. Střední křídlo s věží bylo dokončeno až roku 1750 a z posledních průzkumů při rekonstrukci z let 2007-2010 vyplynulo, že stavba nebyla úplně dokončena ani po tomto roce. Až z protokolu předání koleje pro účel kasáren do správy města Kutné Hory se praví, že budova koleje měla 46 světnic, 263 oken, 8 kuchyní, 6 záchodů, 8 vstupů, 1 velkou kamennou nádrž, apod.

⁸⁸ HORYNA Mojmír, *Bohemia Jesuitica, Architektura a výtvarné um.*, Karolinum 2010, s. 1235 – 1145.

Velkolepá stavba se třemi křídly a s trojicí věží se ale z finančních důvodů logicky protahovala. Po smrti Orsiho v roce 1676 stavbu převzal jiný známý architekt Carlo Lurago se svým synovcem, který pokračoval podle původního plánu. V roce 1678 se do části budovy již jezuité nastěhovali. Stavba pokračovala hluboko do 18. století a v původní podobě vlastně nikdy nebyla dokončena. Jednou z významnějších pozdějších aktivit byla stavba spojovací chodby na otevřených arkádách vedoucí do patra svatobarborského chrámu, jejíž autorství bývá také připisováno Františku Maxmiliánu Kaňkovi. Třetí, zadní věž středního křídla byla dokončena v roce 1721, ale samotné křídlo se dostavilo až v polovině 18. století. Po zrušení řádu v roce 1773 budova sloužila jako vojenská kasárna a špitál. Zásadním zásahem byla demolice střední věže v roce 1843. Odstraněna byla také podklenutá barokní chodba, propojující kolej s chrámem sv. Barbory. Jezuitský řád byl opětovně povolený roku 1814. To se však již jezuité nastěhovali do sousedního Hrádku.

K charakteristickým rysům české barokní zbožnosti a kultury patřila úcta mariánská a úcta k českým zemským patronům. S těmito oběma rysy se setkáváme také u jezuitů. Jejich zemský barokní patriotismus dokládá votivní obraz studentů pražského malostranského gymnázia z roku 1652, darovaný kostelu sv. Václava ve Staré Boleslavi.

Vynikajícím svědectvím o úctě k Neposkvrněnému početí v Čechách jsou četné mariánské sloupy zdobící náměstí mnoha měst. Zpravidla jsou zakončeny sochou Immaculaty - Neposkvrněné, typu La Purisima (tzv. Čistá, rozpuštěné vlasy, s lilii v ruce, stojící na podstavci ze zeměkoule, provedení v modrém malovaném dekoru). První mariánský sloup v Čechách dal roku 1650 postavit císař Ferdinand III. uprostřed Staroměstského náměstí v Praze na paměť skončení třicetileté války a ustanovil, aby při něm byla konána každou sobotu a každý mariánský svátek pobožnost.⁸⁹

Velkým mariánským ctitelem byl sám sv. Ignác z Loyoly. Jím uctíváný obraz Santa Maria della Strada je dodnes vystaven ve zvláštní kapli římského kostela Il Gesú.⁹⁰

4 Závěr

O působení a životě představitelů jezuitského řádu bylo napsáno spousta literatury. Existuje literatura, která vidí v počínání jezuitů jasný a silný tlak na reformační období, které v Kutné Hoře a ve většině českých městech v době pobělohorské působilo. Bylo způsobeno zpět se vracejícími nekatolickými duchovními a kazateli z Německa a z Uher.

⁸⁹HORYNA, *Mojmír, Bohemia Jesuitica, Architektura a výtvarné umění*, Karolinum 2010, s. 1290-1291

⁹⁰HORYNA, *Mojmír, Bohemia Jesuitica, Architektura a výtvarné umění*, Karolinum 2010, s. 1292-1294

Reformace byla v českých městech s německým obyvatelstvem silně zakořeněna a lid si počínal dosti kacířsky. Mezi prostým lidem bylo spousta zakázaných knih, lidé se tajně stýkali s kněžími podávajícími podobojí. Dobrovolně přisluhovali svátostem protestantských kněží, sloužili mše v okolních lesích. Mezi lidmi se ještě stále nacházeli kacířské knihy, které podědili a nechtěli se jich zbavit. Knihy byly dědictvím po předcích. Lid je dlouhou dobu uchovával a měl je ve vážnosti. Pálit je neměl odvahu. Činnost jezuitů byla natolik horlivá, a k tomu přísnost místního panstva důsledná, že způsobila např. v roce 1651 vzpuru lidu proti nucení ke změně víry. Byli však i mírní jezuité, kteří hleděli na lid mírným způsobem a vynikali vlídnou činností misionářskou. K nim patřil nám dobře známý jezuita Bedřich Bridel na Hradecku a Čáslavsku, a jezuita Adam Kravařský na Hradecku. Konkrétně kutnohorská jezuitská kolej se stala významnou baštou a centrem protireformace na českém jihovýchodě.

V závěru nelze nezmínit i vztah jezuitů a cenzury. Cenzura jako literární instituce se definuje nejen jako rozpoznání a eliminace nežádoucí literatury, ale také její nahrazení literaturou „správnou“. Událostí, pro sledování tohoto tématu zásadní, bylo pověření jezuitů vykonáváním této cenzury a tím i kontrolou nad veškerým tiskem a distribucí knih, kancionály nevyjímaje. Cenzurní nařízení bylo zpočátku nekompromisní. Dekret z roku 1626 nařizoval mezi kacířskými knihami zabavovat i kancionály a „pikartské žalmy“ a dekret z roku 1651 výslovně zakazoval zpěv kacířských písní. Jezuita Adam Conzenius uvádí a přiznává, že Martin Luther svými písněmi přivedl do záhuby více duší než svými spisy a učením. Reformace skutečně postavila svůj nevídaný úspěch na využití všech možností šíření slova, na jedné straně to byla dobová novinka knihtisku, na druhé straně pak píseň jako typický atribut starého způsobu uchovávání a předávání informací pamětí.⁹¹

Jezuité v Kutné Hoře si zanechali velmi dobrou pověst a po počátečních nedůvěrách a nejistotách byli velmi žádaní ve věcech poučení lidí neznalých základů víry. Jezuité svědomitě prováděli katechetické vyučování, vedli přátelské rozhovory a docházeli na schůzky, poskytovali vytrvale svátosti a hlavně sloužili bohoslužby v chrámech, které jim byly svěřeny do péče. Další jejich činností bylo zaopatřování umírajících, navštěvování nemocných, dále horlivě kázali a vykonávali zpovědi.

Jezuité chápali tyto strasti barokního člověka a velmi proto dbali a podporovali základní myšlenku jejich řádu. To bylo hledání větší slávy Boží a nabízet lidem duchovní pomoc. Pomáhat duším, to byl refrén, který se v učení sv. Ignáce opakoval neustále. Jde o

⁹¹ CEMUS Petronilla, *Bohemica Jesuitica Tomus 2*, Karolinum Praha 2010, s. 985.

takovou pomoc, kdy se člověk naučí přijímat sebe z Božích rukou, aby se potom on sám dal do služeb Bohu. Krédem bylo pomáhat a sloužit, nikoliv vnucovat a obracet. Byla to bratrská služba. Služebníci se mají věnovat běžným činnostem ve službě víry a lásky – kázání, vyučování, vysluhování svátostí, péčí o staré a nemocné. Nade všechny služby však sv. Ignác dával jednu službu, která nebyla pro nikoho tak náročná, ani pro laika. Sv. Ignác nabízel osobní rozhovory, vzájemnou komunikaci, dialogy s lidmi. Nabízel jakýsi model výměny slova, který vysvětloval na začátku svého díla Duchovní cvičení. Kdo dává duchovní cvičení, je milostivý. Ten, který se nabízí do služby, ten se vydává. Užitek z tohoto konání mají oba. Každý dobrý křesťan má být ochotnější raději zachránit výrok bližního svého, než ho odsoudit. A když ho nemůže zachránit, ať raději zkoumá, jak té věci rozumí, a když ji rozumí chybně, ať ji s láskou opraví. Když ani to nestačí, ať hledá všechny přiměřené prostředky, aby slovu či výroku porozuměl a tak ho zachránil.

Vliv a působení řádu Tovaryšstva Ježíšova v Kutné Hoře v období baroka bylo zaznamenáno v obrazu města, v dalších vedutách, které následovaly. Zde na více jak čestném místě mezi chrámem sv. Barbory a sídlem českých králů, mincovnou ve Vlašském dvoře, stojí impozantní barokní budova jezuitské koleje. Obraz barokního města dotváří sochy, architektura, obrazy a celá jeho přetvořená urbanistická skladba s různými uměleckými formami. Jediná monumentální stavba, která dotváří panoráma města je právě jen jezuitská kolej. Další barokní skvosty jsou jakoby ukryty uvnitř města, netvoří strukturu města, ta zůstala přes všechny změny a vlivy doby a urbanismu, jen a pouze gotická. Díla jako morový sloup, kostel sv. Jana Nepomuckého a klášter sv. Voršily, se neprojevují v panoramatu města, ale tvoří významné uzly v jeho vnitřní kompozici a alespoň lokálně vytváří barokní prostorovou koncepci. Když procházíme centrem města, z různých fasádních kompozic patrných v úpravě fasád domů a v rytmu některých uličních front, nás baroko oslovuje. To proto, že po požáru středu města v roce 1770 bylo centrum města obnoveno v duchu pozdního baroka a rokoka. Město bylo při rekonstrukci v jednotlivých epochách vnímáno jako středověké a veškeré restaurátorské opravy a rekonstrukce ho do podoby středověku „vracely“. Proto se prosazovalo gotické vidění města a pozdější úpravy byly potlačovány. Někteří historici dokonce tvrdí, že tento plán přestavby nebo obnovy města nebyl určován uměleckými zřeteli, ale křesťanskými představami o obrazu světa a jeho fungování.

Pozemský svět měl být odleskem království Božího a v hmotné podobě města se měla odrážet podoba nebeského Jeruzaléma. V obrazném smyslu typologickém znamená

město dobře spravovanou obec, a tedy také ideální státní útvar. Z alegorického hlediska (ve smyslu podobenství) je synonymem církve. Analogicky zastupuje Jeruzalém věčný, nebeský život, ráj. V obrazu a podobenství lze město vnímat jako odlesk Božího království s koncepcí času jako dějinami spásy v podobě cesty nebo alespoň směru pohledu od lidských obydlí a pracovišť ke chrámu, který byl příslibem nebeského Jeruzaléma. Chrám byl svou podobou a uspořádáním zhmotněním představy o podobě a uspořádání Božího města (království), a relikvie, sochy, obrazy svatých byly zpřítomněním jeho obyvatel. Další prvky městského obrazu měly odrážet představu o podobě a fungování království Božího. Dotvářely ji městské hradby, městské brány a snaha o vytvoření pravidelného urbanistického řádu. Lidský život se rozvíjel v horizontále a k Bohu směřovaly vertikály. To, co bylo důležitější, bylo větší – perspektiva byla hierarchická.

Církevní a přirozený čas určoval rytmus praktického života a byl zároveň vnímán ve svém opakování jako symbol věčnosti, jeho věčný koloběh byl příslibem věčného světla v Božím městě, které však není přirozené, ale božské. V Kutné Hoře i tento časový aspekt měl původně svá specifika, protože většina jeho obyvatel pracovala ve tmě v podzemí, praktický život města se řídil nejen střídáním světla a tmy, ale i hornických směn. Proto Kutná Hora již před rokem 1375 zavedla mechanické měření času, hodiny na radniční věži odbíjely a koordinovaly život města. Byly to jedny z nejstarších věžních hodin v Evropě.

Od poloviny 16. století a po celou dobu baroka bylo náboženské myšlení ovládáno spory o Boží milosti. Protestantské církve tvrdí, že spása člověka závisí na vůli a milosti Boží, člověk se narodil zatížený prvotním hříchem a sám nemůže svůj hřích odčinit, ale doufá, že bude milostí obdařen. Katolická teologie a zvláště jezuité nabízejí možnost, že člověk svými dobrými skutky během života si může Boží milost zasloužit. V této nauce je pozemský život vnímán jako cesta a jako drama, do kterého člověk vstupuje narozením a musí až do své smrti zápasit s pokušením. Celý život se člověk připravuje na smrt. Tato představa vymezuje historický čas pro lidská jednání a dodávají jim jejich naléhavost a dramatičnost.

„*Víra zachraňuje, uzdravuje.*“ (Mk 5,34) a otvírá oči. V barokním náboženském umění zdůrazňovaly obrazy momenty náhlého prohlédnutí – byla to doba, která nabízela možnost náhle změnit kvalitu svého života a pokáním vynahradit zaváhání, pochybnosti nebo omyly.

Nemůžeme ani říci, že by vliv jezuitů končil zrušením jejich řádu v roce 1773 a vydáním následných josefínských dekretů v osmdesátých letech 18. století, které ukončily baroko z moci úřední. Bohulibá činnost jezuitského řádu a velkolepá architektura jezuitské koleje a její zasazení do obrazu města dodnes vypovídá o službách, ambicích a moci jezuitů v Kutné Hoře.

Seznam použité literatury:

1. ČORNEJOVÁ Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo, Jezuité v Čechách*, Hart Praha 2002, ISBN 80-86529-30-4
2. DHÔTEL SJ Jean-Claude, *Ignaciánská spiritualita*, Dobrá kniha Trnava, 2004, ISBN 80-7141-443-3
3. HANUŠ Bohumil, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, Kuttna, 2012, ISBN 978-80-86406-63-3
4. KALISTA Zdeněk, *Tvář baroka*, Vyšehrad, 2014, ISBN 978-80-7429-341-2
5. KOŘÍNEK Jan, *Staré paměti kutnohorské*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000, ISBN 80-7106-453-X
6. LOUTHAN Howard, *Obrácení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*, Rybka Publishers, Praha, 2011, ISBN 978-80-87067-07-9
7. LUBAC DE Henri, *Meditace o církvi*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2010, ISBN 978-80-7195-120-9
8. O'MALLEY John W., *Jezuité – Historie řádu Ignác z Loyoly do současnosti*, Pragma, 2015, ISBN 978-80-7349-472-8
9. Rukopis *Historia et litteraeannuae collegii Kutenbergensis Societatis Jesu 1626-1712*, SOKA Kutná Hora
10. ŠIMŮNKOVÁ Alice, *Galerie barokních soch před jezuitskou kolejí*, Krásné město, 1/2018, Město Kutná Hora, 2008
11. ŠŤASTNÝ Radko PhDr., *Kutná Hora literární, Antologie z děl kutnohorských spisovatelů*, Kontakt, 2003
12. VAŇĚK Vojtěch, KROUPA Jiří K., *Kutná Hora v době baroka*, Praha, Státní oblastní archiv v Praze, 2005, ISBN 80-86772-16-0
13. VESELÁ KOLEČKOVÁ Jana, *Ignác Viktor Raab – malíř kutnohorských jezuitů*, Krásné město 3/2017, Město Kutná Hora, 2017
14. FULOP-MILLER René, *Moc a tajemství jezuitů*, Rybka Publishers, Praha 1, 2006, ISBN 80-86182-98-3
15. MARTIN James, *Jezuitský návod (téměř) na všechno*, Karmelitánské nakladatelství, Praha 2018, ISBN 978-80-7195-922-9
16. PETRÁČEK Tomáš, *Adaptace rezistence rezignace Církve, společnost a změna v novodobých dějinách*, Moravapress Ostrava 2013, ISBN 978-80-87853-07-8

17. WIRTH Zdeněk, *Kutná Hora, město a jeho umění*, Praha , Knihkupectví A Neubert, 1930
18. ŠTROBLOVÁ Helena, ALTOVÁ Blanka, *Kutná Hora*, Nakladatelství Lidové noviny, EKON Jihlava 2000, ISBN 80-7106-186-7
19. CEMUS Petronilla, CEMUS Richard SJ, *Bohemia Jesuitica 1156-2006*, Tomus 1, Nakladatelství Karolinum, 2010, ISBN 978-80-246-1755-7
20. CEMUS Petronilla, CEMUS Richard SJ, *Bohemia Jesuitica 1156-2006*, Tomus 2, Nakladatelství Karolinum, 2010, ISBN 978-80-246-1755-8
21. POLEHLA, Petr, *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, Praha, Pavel Mervart 2011, ISBN 978-80-87378-81-6
22. Kolektiv autorů, *Jezuitská kolej – stavby – dějiny – umělecká výzdoba*, GASK, Památky pro život, 2011, ISBN 978-80-7056-166-9
23. *Katechismus katolické církve*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002, ISBN 80-7192-473-3